

NEUVOLAN PERHETYÖ
KIRKKONUMMELLA -
MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ
JA
ASIAKASLÄHTÖINEN KEHITTÄMINEN

Bäckström-Hiltunen Catherine
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak etelä, Järvenpää
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Bäckström-Hiltunen, Catherine. Neuvolan perhetyö Kirkkonummella - moniammatillinen yhteistyö ja asiakaslähtöinen kehittäminen. Syksy 2013, 80 sivua, 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak- etelä Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyöni oli kehittämishanke, joka toteutettiin Kirkkonummella kevään 2013 ja syksyn 2013 välisenä aikana. Työni tavoitteena oli kehittää neuvolan perhetyötä ja moniammatillista yhteistyötä, joka on aidosti asiakkaan tarpeisiin vastaavaa. Kehittämishanke toteutettiin haastatteleamalla neljää asiakasperhettä, jotka olivat olleet neuvolan perhetyön asiakkuudessa vuoden 2012 aikana. Haastateltavat perheet valittiin kuvaamaan neuvolan perhetyön asiakkaiden hyvin erilaisia taustoja ja arjen pulmia, joihin neuvolan perhetyöllä pyrittiin vastaamaan ennaltaehkäisevästi. Heidän kokemuksensa saamastaan tuesta oli tärkeää, jotta asiakaslähtöinen kehittäminen toteutuisi. Tähän opinnäytetyöhön haastateltujen perheiden arjessa oli haasteita, jotka johtuivat lapsen vakavasta sairastumisesta, päihteiden käytöstä raskauden aikana, vanhemman päihde- ja lastensuojelutaustasta sekä toisen vanhemman vankeusrangaistuksen aiheuttamista pulmista perheen arjessa.

Neuvolan perhetyötä tulisi tarjota mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta perheen haasteet eivät kasvaisi ja aiheuttaisi myöhemmässä vaiheessa korjautuvan työn tarvetta. Haastateltujen perheiden kanssa tehtävä työ oli erityistä tukea, ja ennaltaehkäisevää työtä olisi voitu kohdistaa perheille jo aiemmassa vaiheessa.

Tämän kehittämispainotteisen opinnäytetyön tuloksena voidaan todeta, että perheet tarvitsevat tukea, joka huomioi heidän arjessaan olevat haasteet yksilöllisesti. Perheet saavat parhaiten tukea työntekijältä, jolla on hyvät vuorovaikutustaidot sekä taito dialogiseen kohtaamiseen asiakkaan kanssa. Asiakas saa aidon tunteen siitä, että hän on oman elämänsä paras asiantuntija. Tällä tavoin haasteellisetkin asiat voidaan ottaa asiakkaan kanssa puheeksi. Lisäksi tuloksena oli, että moniammatillinen työ Kirkkonummella ei toteudu. Pulmia oli tiedonsiirrossa, mikä johtui osin siitä, että terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden kirjauskäytänteet noudattavat eri lakeja ja dokumentointi tapahtuu eri järjestelmiin.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Kirkkonummen kokoisessa kunnassa neuvolan perhetyöhön tulisi ohjata enemmän resursseja, jotta useampaa perhettä voitaisiin tukea kokonaisvaltaisesti ja ennaltaehkäisevästi mahdollisimman varhain. Lisäksi moniammatillinen työ tulee saada toimivammaksi selkeyttämällä asiakkaille ja yhteistyökumppaneille perheen kanssa toimivien vastuut ja velvollisuudet. Samalla pyydetään asiakkaan lupa moniammatilliselle yhteistyölle ja tiedonsiirrolle.

Asiasanat: moniammatillinen työ, dialogisuus, ehkäisevä perhetyö, neuvolan perhetyö, neuvolan perhetyö vankilassa, perhekeskeisyys ja lapsen osallisuus.

ABSTRACT

Bäckström-Hiltunen, Catherine. Early family work in Kirkkonummi – multi-professional work and how to develop it in a customer-oriented way. Autumn 2013. Language: Finnish. 80 p., 4 appendices. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The bachelor's thesis is a development project. The aim of the study was to develop early family work in a customer-oriented way in Kirkkonummi. Customers of the early preventive family work were interviewed to find out the need in early support in families with small children. Four families which were interviewed were customers during 2012. There were different reasons why these families were customers like serious sickness of a child, intoxicant abuser during pregnancy, parent's history as an addict and other parents' imprisonment.

The conclusion of this project was that the families needed support very individually. They also needed help earlier than they were getting it. Problem was also that there was only one early family worker in Kirkkonummi. Because it was not possible to increase resources in early family work in Kirkkonummi, co-operation between health care, social services and other multi-professional instances must be further developed.

Key words: preventive family work, dialogue, multi-professional work, family work in prison, child and family centric, child participation.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 PERHETYÖN YKSIKKÖ	8
2.1 Kotipalvelun perhetyö	8
2.2 Lastensuojelun perheohjaus.....	10
2.3 Neuvolan perhetyö	11
2.3.1 Neuvolan perhetyön prosessi	12
2.3.2 Neuvolan perhetyön periaatteet.....	13
2.3.3 Neuvolan perhetyön menetelmät	15
2.3.4 Neuvolan perhetyön dokumentointi	17
3 KIRKKONUMMEN NEUVOLAN PERHETYÖ JA MONIAMMATILLISUUS....	18
3.1 Sosiaalipalvelut ja sosiaalityö	18
3.1.1 Kirkkonummen lastensuojelu	21
3.2 Terveystenhoitopalvelut	23
3.2.1 Neuvolan terveydenhoitajat	24
3.2.2 Neuvolan lääkärit	25
3.3 Toimintakyvyn tukipalvelut.....	25
3.3.1 Vammaispalvelut	26
3.3.2 A-klinikka	26
3.3.3 Nuorten hyvinvointiasema.....	27
3.4 Varhaiskasvatus	27
3.5 HUS-Äitiyspoliklinikka ja HAL-äitiyspoliklinikka	28
3.6 Perhetyö vankilassa olevan kuntalaisen kanssa	28
4 KEHITTÄMISHANKKEEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	30
4.1 Työtä ohjaavat lait	32
4.2 Yhteiskunnalliset tarpeet	34
4.3 Yhteistyökumppanien palaute ja lisäresurssin tarve	35
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET	37
6 HANKKEEN TOTEUTUS JA MAHDOLLISET RISKIT	38
6.1 Haastattelu	38
6.2 Perheiden valinta.....	39
6.4 Tutkimusluvut	40
6.5 Asiakashaastattelut ja litterointi	40

6.6 Aineiston analyysi ja raportin kirjoittaminen.....	40
6.7 Opinnäytetyön eettisyys	41
7 HAASTATTELURAPORTIT JA TEHTY NEUVOLAN PERHETYÖ	44
7.1 Nuori yksinhuoltajaäiti.....	44
7.1.1 Ensimmäinen yhteydenotto neuvolan perhetyöhön	44
7.1.2 Äitiysneuvola ja HAL-poliklinikka	44
7.1.3 Neuvolan perhetyön monipuolisuus	45
7.2 Avovankilassa ja kotona tehtävä neuvolan perhetyö	47
7.2.1 Neuvolan perhetyö äidin kanssa	47
7.2.2 Synnytys ja Doula	48
7.2.3 Lapsiperheiden kotipalvelun tuki.....	49
7.2.4 Neuvolan perhetyö vankilassa	49
7.2.5 Rikosseuraamuslaitoksen kanssa ehdonalaisvalvonnan yhteistyö ...	52
7.3 Tukea vaikeasti sairaan lapsen perheelle.....	54
7.3.1 Neuvolan perhetyön aloitus ja palvelukartoitus.....	55
7.3.2 Lapsiperheiden kotipalvelu	55
7.3.3 Vammaispalvelu	56
7.3.4 Varhaiskasvatuksen kuntouttava päivähoito	57
7.4 Äidittä äidiksi	59
7.4.1 Riittäväksi vanhemmaksi	60
7.4.2 Nuorten hyvinvointiasema.....	61
7.4.3 Lapsiperheiden kotipalvelu ja lastensuojelu.....	61
8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	64
LÄHTEET.....	70
LIITTEET	77
Liite 1 Itsenäistyvän nuoren roolikartta	77
Liite 2 Vanhemmuuden roolikartta.....	78
Liite 3 Asiakaskirje.....	79
Liite 4 Neuvolan perhetyön prosessikaavio	80

1 JOHDANTO

Kirkkonummen sosiaalipalveluiden perhetyön yksikköön lähdettiin kehittämään uutta perhetyön muotoa keväällä 2010. Aiemmin perusturvan sosiaalipalveluissa perhetyöyksikössä toimi lapsiperheiden kotipalvelu sekä lastensuojelun perhetyö. Kehittämistyö liittyi Kirkkonummen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, jossa painopistealueina ovat varhainen puuttuminen sekä peruspalveluihin sisältyvä ehkäisevä työ. Tarve neuvolan perhetyölle oli noussut myös äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajilta sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä, jotka olivat kokeneet lapsiperheiden hyvinvoinnissa yhteisiä huolen piirteitä.

Kirkkonummi on lapsiperhevoittoinen kunta, jonne muuttaa jatkuvasti paljon nuoria perheitä. Tilastokeskus kertoo, että asukkaita on 31.12.2011 ollut 37192 (Tilastokeskus. Viitattu 2013). Pääsääntöisesti lapsiperheet ovat muuttaneet työn perässä pääkaupunkiseudulle ja asettuneet Kirkkonummelle. Heidän omat luontaiset verkostonsa asuvat muualla Suomessa. Tämä luontaisten sukulaisverkostojen puute sekä Kirkkonummen nopean kasvun aiheuttama vaje lapsiperheiden varhaisissa palveluissa oli huolen takana. Perheneuvolan resurssit olivat pienet, eikä se pystynyt vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Perheneuvola oli ruuhkautunut eikä uusia asiakkaita otettu tai jonotusaika oli pitkä.

Neuvolan perhetyötä tehdään vahvassa sosiaali- ja terveystalouden verkostossa, ja työparit tulevat moniammatilliselta kentältä. Kirkkonummen perusturvan sisältä heitä ovat olleet neuvolan terveydenhoitajat, lääkärit, sosiaalityöntekijät, perusturvan psykologi ja psykiatrian sairaanhoitajat tai kunnan kriisiryhmä. Lisäksi yhteistyötä tehdään usean päiväkodin ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa. Neuvolan perhetyötä tehdään myös poikkihallinnollisesti erikoissairaanhoidon, vankeinhoitolaitoksen, rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin kanssa.

Opinnäytetyön tilaajana on Kirkkonummen kunnan sosiaalityön päällikkö Sirkku Pekkarinen-Keto. Kehittämishankkeen työelämän edustajana toimii sosiaalipalveluiden perhetyöyksikön johtava ohjaaja Taneli Saari, jonka merkitys kaikkien perhetyön muotojen esimiehenä on tärkeä. Opiskelijana tämän opinnäytetyön tekeminen on tärkeä osa ammatillista kasvuani. Neuvolan perhetyön luominen ja toteuttaminen on työnkuvani.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on myös palvella Kirkkonummen kunnan perhetyöyksikköön tulevia uusia työntekijöitä perehdytysvaiheessa. Asiakasprosessit on kuvattu hyvinkin yksityiskohtaisesti, salassapitoa tarkasti noudattaen. Asiakaskuvaus avovankilassa ja kotona tehdystä perhetyöstä on pidempi kuin kolme muuta asiakaskuvausta. Tämä siitä syystä, että perhetyö jatkui pitkään ja oli laajempi kuin muissa kuvatuissa perheissä. Tarkka kuvaus on myös tärkeää siksi, että vankiloissa olevien kuntalaisten ja heidän lastensa oikeuksia tapaamisten osalta tulisi kehittää kunnissa lain edellyttämälle tasolle. Tämä on havaittu valtakunnallisesti kehittämisen kohteeksi.

2 PERHETYÖN YKSIKKÖ

Kirkkonummen perhetyön yksikön esimiehenä toimii 2013 johtava ohjaaja Taneli Saari. Hänen alaisuudessaan toimii kotipalvelun perhetyö lapsiperheille, lastensuojelun perheohjaus sekä neuvolan perheohjaus. Lapsiperheiden kotipalvelussa toimii kuusi lähi- tai kodinhoitajaa. Lastensuojelun perheohjauksessa toimii kolme perheohjaajaa sekä yksi neuvolan perhetyön perheohjaajana eli opinnäytetyön tekijä. Tässä opinnäytetyössä käytetään perheohjaajasta neuvolan perhetyöntekijän nimitystä.

Neuvolan perhetyötä Kirkkonummelle lähti kehittämään opinnäytetyön tekijä yhdessä johtavan ohjaajan kanssa keväällä 2010. Minulla on työkokemusta sekä lapsiperheiden kotipalvelusta vuosilta 2005–2008 että lastensuojelun perhetyöstä vuosilta 2008–2010. Molemmista työmuodoista saatoin poimia hyviä toimintatapoja. Yhteistyökumppanit olivat tulleet hyvin tutuiksi, ja he ilmaisivat halukkuutensa yhteistyöhön neuvolan perhetyön kehittämiseksi. Kaikkien perhetyön muotojen keskiössä on lapsen etu, asiakaslähtöisyys ja perheen jäseniltä nousseet toiveet.

2.1 Kotipalvelun perhetyö

Kotipalvelun perhetyö on sosiaalihuoltolain alainen peruspalvelu Kirkkonummaisille lapsiperheille sekä tarvittaessa yksi lastensuojelulain edellyttämistä avohuollon tukitoimista korjaavan ja ennaltaehkäisevän työn muotona. Kotipalvelun perhetyön tarkoituksena on tukea perheitä arjessa kodinhoidollisista asioista psykososiaaliseen tukeen. Kotipalvelun perhetyöllä pyritään ennaltaehkäisemään lapsiperheiden arjen haasteiden kasvamista ja tukea ja vahvistaa vanhemmuutta esimerkiksi ohjaamalla lastenkasvatukseen liittyvissä asioissa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 34–37.)

Kotipalvelun perhetyö on monimuotoista. Se on sosiaalipalvelu, jota kaikki kuntalaiset voivat käyttää, ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Tarvittaessa kotipalvelun perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Kotipalvelun perhe-

työn perustehtävässä asiakkaana on kuntalainen, joka on tilannut palvelua perheelleen ja huoli lapsesta tai vanhemmuudesta on vähäistä. Näitä perheitä ovat esimerkiksi monilapsiset perheet, joilla on paljon lääkärikäyntejä; monikkolapsiperheet, joissa tarvitaan apukäsiä synnytyksen jälkeen tai sairaan lapsen hoitaminen. Masentuneet tai uupuneet äidit ovat olleet viime vuosina kasvava asiakasryhmä kotipalvelun perhetyössä. Tämän on arvioitu johtuvan luontaisten verkostojen, kuten oman lähisuvun puuttumisesta arjessa. Useat lapsiperheet Kirkkonummella ovat muuttaneet kuntaan muualta suomesta työn perässä. Tämä on ilmiönä valtakunnallinen. Lisäksi kotipalvelun perhetyö on vahvasti mukana maahan muuttaneiden lapsiperheiden kotouttamisessa. Tällöin yhteistyö kunnan maahanmuuttoasioista vastaavaan sosiaalityöntekijän kanssa on vahvasti esillä.

Kotipalvelun perhetyön ollessa lastensuojelun ennaltaehkäisevän työn muoto on huoli lapsesta tai vanhemmuudesta kasvava ja havaittu moniammatillisella kentällä kunnan peruspalveluissa. Tällöin on työntekijä esimerkiksi terveyskeskuksessa, neuvolassa, päiväkodissa tai koulussa ohjannut perhettä aktiivisesti kotipalvelun perhetyön piiriin. Kotipalvelun perhetyön toimiessa lastensuojelun avohuollon tukitoimena on työ korjaavaa, ja suurehko huoli lapsesta tai vanhemmuudesta on todennettu lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimesta. Tällöin on lastensuojelun asiakkuus alkanut lastensuojeluilmoituksen perusteella tehdyn lastensuojelutarpeen selvittelyn ja todennetun tarpeen kautta. Tuolloin työ muuttuu suunnitelmalliseksi, ja ohjaavana asiakirjana toimii lastensuojelun asiakassuunnitelma, jossa on tarkkaan määritelty työn tarkoitus. Yleensä silloin keskitytään tukemaan lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta, mallinnetaan kasvatukseen keinoja tai arjenhallintaa. Asiakkuudessa on tällöin mukana tuen ja kontrollin näkökulma. (Järvinen ym. 200, 35–37.)

Huolen astetta työntekijä voi arvioida Huolen vyöhykkeistön avulla. Vyöhykkeistön ääripäissä ovat täysin huoleton tilanne ja toisessa päässä tilanne, jossa lapseni tai nuoren koetaan olevan välittömässä vaarassa. Työntekijät voivat pohtia yksin tai yhteistyössä vyöhykkeistön avulla, miten lapsen tai nuoren tilanteeseen saadaan apua. Onko apu saatavissa jo olemassa olevilla menetelmillä

muuttamalla toimintaa vai tarvitaanko lapsen tueksi lisävoimavaroja muilta toimijoita. (Eriksson & Arnkil 2012, 25–27.)

2.2 Lastensuojelun perheohjaus

Kirkkonummen kunnan lastensuojelun perhetyö eli lastensuojelun perheohjaus on lastensuojelulain mukainen avohuollon tukitoimi, jossa asiakastyön prosessin johtajana toimii lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Lastensuojelun asiakkuus alkaa yleensä lastensuojelun alkuarvioinnin jälkeen. Lastensuojelun alkuarviointi käynnistyy joko lastensuojeluilmoituksen kautta tai perheen itse pyytäessä apua hankalassa tilanteessa. Syitä, jotka johtavat lastensuojelun toimenpiteisiin on yleensä, kun lapsen huolenpitoa laiminlyödään tai lapsen kotona on väkivaltaa tai päihteiden käyttöä. Lisäksi vanhemmilla tai lapsella saattaa olla mielen-terveydenongelmia tai päihteidenkäyttöä. Lapsi on saattanut tehdä rikoksen tai oireilee käyttäytymisellään paljon. (Kirkkonummen lastensuojelun esite 2013.)

Lastensuojelun perheohjaus aloitetaan yhteisellä palaverilla, jossa asiakas, sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja käyvät läpi ne haasteet, joihin tarvitaan muutosta. Tavoitteet työlle kirjataan lastensuojelun asiakassuunnitelmaan, jossa määritellään työn tavoitteet, mahdollinen kesto ja arviointiajankohta. Työstä tehdään lastensuojelun järjestelmään sekä aloitus- että lopetuspäätökset. (Kirkkonummen lastensuojelun työkansio 2010.) Lastensuojelun perhetyö on korjaavaa perhetyötä, joka tapahtuu aina lastensuojelun kontekstissa.

Asiakassuunnitelmaa noudattaen ja tavoitteita väliarviolla tarkentaen perheelle rakennetaan palveluverkosto, jonka avulla pyritään vähentämään suurta huolta lapsesta tai vanhemmuudesta. Lastensuojelun perheohjaus päättyy suunnitelman mukaisesti joko loppuarviossa todennettuun huolen poistumiseen tai palveluohjauksen kautta uuden tuen piiriin kuten esimerkiksi päivähoitoon tai perheneuvolaan. Joissain tilanteissa lastensuojelun perheohjaus todetaan riittämättömäksi tueksi perheelle; työllä ei ole ollut vaikuttavuutta eikä riittävää vanhemmuutta ole saavutettu. Tällöin edessä on huostaanotto tai perhekuntoutus, jossa koko perhe siirtyy ympärivuorokautisen tuen piiriin. Lastensuojelun perheohjaukseen kuuluu myös vanhemmuuden arviointi, valvotut tapaamiset sekä lasten

haastattelut lastensuojelutarpeen selvittelyvaiheessa sekä huostaanottotilanteissa. (Järvinen ym. 2007, 43–45.)

2.3 Neuvolan perhetyö

Neuvolan perhetyön tarkoituksena on ehkäistä ongelmia tunnistamalla riskitekijöitä, jotka voivat aiheuttaa perheissä toimintakyvyn heikkenemistä ja ongelmien kasaantumista. Neuvolan perhetyö pyritään ajoittamaan raskaus- ja pikkulapsiaikaan. Neuvolan perhetyön avulla pyritään tukemaan perheitä odotusaikaan, vauvaikään, vanhemmuuteen sekä parisuhteeseen liittyvien haasteiden ratkaisussa. Tarkoituksena on vahvistaa koko perheen psykososiaalista hyvinvointia. (Kirkkonummen Neuvolan perhetyön esite 2010.)

Asiakkuuteen tulevat perheet ovat aiemmin jääneet huolettamaan työntekijöitä ja huolet ovat muuttuneet suuremmiksi ja lastensuojelun tarve on saattanut tulla esiin myöhemmässä vaiheessa. Neuvolan perhetyön näkökulma on ennaltaehkäisevä eli perhetyötä pyritään tarjoamaan perheille ennen kuin perheen haasteet ovat monimutkaistuneet ja korjaavat toimet, kuten lastensuojelun väliintulo on tarpeellinen.

Perhetyöllä pyritään vaikuttamaan siihen, että haasteet lapsiperheiden arjessa eivät kasvaisi, vaan alkavan huolen aiheisiin saataisiin ratkaisu varhaisessa vaiheessa. Perhetyötä on aiemmin tehty korjaavana lastensuojelun perhetyönä ja ennaltaehkäisevänä työnä kotipalvelun perhetyönä. (Järvinen ym. 2007, 32.)

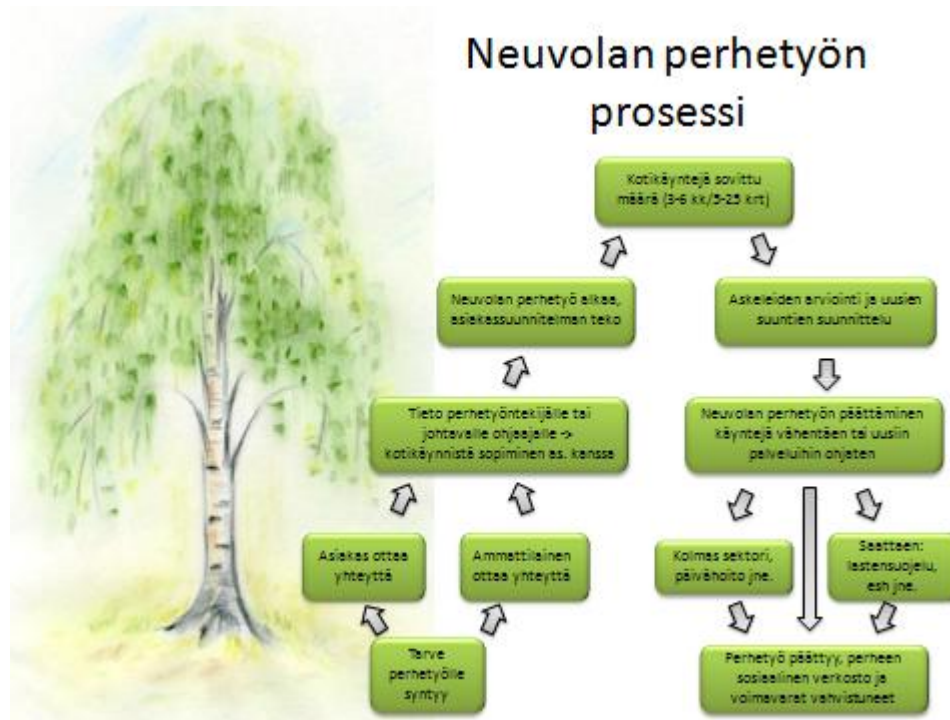
Neuvolan perhetyö toteutetaan pääasiassa kotikäyntinä, jolloin perhetyöntekijä menee asiakkaan kotiin. Neuvolan perhetyössä on läsnä palveluohjaus, jolloin asiakkaat ohjataan tarvittavien palveluiden pariin usein saattaen. Tarkoituksena on myös vertaistukiryhmien vetäminen yhteistyössä moniammatillisten yhteistyökumppanien kanssa kuten erityislastentarhanopettajan tai neuvolan terveydenhoitajan kanssa. Työntekijän näkökulmasta koen, että työ on monipuolista ja usein läsnä on yhteinen ilo, kun perheiden arkeen saadaan positiivista muutosta, joka vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin. Työ on kuitenkin yksintyötä ja välillä perheen haasteet ovat suuria. Tällöin johtava ohjaaja on pyrkinyt

tulemaan työpariksi nopeallakin aikataululla. Lisäksi säännöllinen työnohjaus mahdollistaa asiakastilanteiden reflektoinnin sekä työntekijänä ammatillisen kasvun (Reijonen 2005, 74–77).

2.3.1 Neuvolan perhetyön prosessi

Neuvolan perhetyö käynnistyy, kun yhteistyökumppanit tai perhe itse ottaa yhteyttä neuvolan perhetyöntekijään tai Kirkkonummen perhetyön johtavaan ohjaaja Taneli Saareen hakeakseen apua tai tukea monenlaiseen arjen haasteeseen. Näitä voivat olla yksinäisyys tai syrjäytyminen, rahahuolet; synnytyksen aikaiset ja jälkeiset mielenterveyden häiriöt vanhemmilla; vanhempien erilaiset odotukset parisuhteelta ja vanhemmuudelta; kasvatukseenkinottomuus; univaikeudet lapsilla tai vanhemmilla; sairaan tai vammaisen lapsen syntyminen perheeseen. Neuvolan perhetyöstä on rakennettu prosessikuvaus, jota on pyritty käyttämään työtä ohjaavana. Kehittämishankkeen kuluessa on havaittu, että työskentely prosessikaavion mukaisesti on toteutunut vain osaksi. Neuvolan perhetyön prosessikuvaus tulee tarkentumaan kehittämishankkeen kuluessa asiakaslähtöisesti käytännönläheiseksi ja työtä helpottavaksi.

Neuvolan perhetyön alkaessa asiakkaalta pyydetään lupa yhteistyöhön terveydenhoitajan ja perhetyöntekijän välille. Luvan jälkeen joko asiakas tai perusturvan toimija, usein neuvolan terveydenhoitaja on yhteydessä neuvolan perhetyöntekijään, joka aloittaa kotikäynnit tutustumalla perheeseen. Perhe itse määrittelee, mitkä ovat ne asiat ja pulmat, joita neuvolan perhetyön keinoin lähdetään ratkaisemaan.

Kirkkonummen neuvolan perhetyön prosessi 2010.

2.3.2 Neuvolan perhetyön periaatteet

Neuvolan perhetyön periaatteina ovat voimavara-, ratkaisu- ja perhekeskeisyys. Voimavarakeskeisyys näkyy asiakkaan kunnioittamisena ja siinä, että työntekijä luottaa asiakkaan voimavaroihin ja kykyihin. Myönteistä palautetta ja näkökulmaa työntekijä pyrkii antamaan ja lisäämään kaikessa toimivassa ja orastavassa toiminnassa arjessa ja vanhemmuudessa. Ratkaisukeskeisyys ei kiellä ongelmia, vaan yhdessä asiakkaan kanssa pyritään etsimään ratkaisuja ja lisäämään voimavaroja. Työntekijä ei ratkaise ongelmia asiakkaan puolesta vaan osallistuu asiakkaan ongelmanratkaisuprosessiin. (Kirkkonummen Neuvolan perhetyön prosessikuvaus 2010.)

Perhekeskeisessä näkökulmassa korostetaan, että perhe on itsensä asiantuntija ja että perhettä pitää kuunnella ja arvostaa kaikissa sitä koskevissa päätöksissä ja suunnitelmissa. Perheen näkökulma omasta tilanteestaan ohjaa toimintaa. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 192.) Asiakkaan voimavarat ja tarpeet

ovat tärkeintä asiakassuhteen luomisessa. Perheen tottumukset, kulttuuritausta ja näkemys elämäntilanteestaan tulee huomioida. Perhetyö on vuorovaikutuksellista tukemista, jonka tavoitteena on vahvistaa perhettä. Tuella pyritään löytämään jokaisesta perheestä niitä voimavaroja, joita heillä on. Perheenjäsenet tuovat itse esille tuen tarpeensa. (Vilèn ym. 2008, 197.)

Perhelähtöisyys on Kirkkonummen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa laitettu kaiken lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden ajattelutavaksi. Kunnan palvelustrategia lisää asiakaslähtöisyyden perhelähtöisyyden rinnalle. Kunnan peruspalveluihin pyritään kehittämään varhaisia- ja oikea-aikaisia yhteistyön malleja, joiden avulla pyritään ennaltaehkäisemään lasten, nuorten ja lapsiperheiden syrjäytymistä sekä erityispalveluiden tarvetta. (Kirkkonummen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009–2013, 6–7.)

Lapsen osallisuutta korostetaan kaikissa kunnan palveluissa neuvolatoiminnasta ja varhaiskasvatuksesta alkaen. Lapsen tulee saada osallistua itseään koskeviin suunnitelmiin, päätöksiin, toimenpiteisiin ja ratkaisuihin. (Kirkkonummen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009–2013, 6–7.) Lapsen kanssa toimiminen arkisissa vuorovaikutustilanteissa kotona, päivähoidossa ja koulussa sekä lapsen kohtaaminen yksilönä heille kohdennetuissa palveluissa terveydenhoidossa ja lastensuojelussa osoittaa aitoa lapsen osallisuutta tukevaa toimintaa. Tästä syystä ammattilaisten on tärkeää osata toimia yhdessä yli hallintorajojen. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012, 11–12.) Neuvolan perhetyössä lapsen osallisuus näkyy ymmärryksenä eri-ikäisten lasten tarpeista. Neuvolan perhetyöntekijän tehtävänä on tuoda lapsen tarpeet näkyviin kutakin ikävaihetta kunnioittaen.

Neuvolan perhetyöntekijän tulee pyrkiä olemaan aito ja empaattinen. Tärkeää on, että asiakas saa kokemuksen aidosta kohtaamisesta ja kuulluksi tulosta. Asiakassuhteen alussa pyritään aikaan saamaan luottamukseen perustuva ja voimavaraistava vuorovaikutussuhde perheeseen. Myönteisen palautteen antaminen kaikessa toimivassa on tärkeää. Asiakassuhteessa pyritään kumpanuuteen, joka on yhteistyötä eri perheenjäsenten kanssa ja jossa korostuu todellinen yhteistyö ja dialogisuus eli jaettu asiantuntijuus. Dialogisuutta ovat

vuorovaikutustilanteet asiakkaan ja ammattihenkilön välillä. Keskusteluissa asiakkaan ajatukset, tiedot ja taidot yhdistyvät työntekijän tietoihin ja taitoihin. Yhteistyössä rakennetaan vastauksia yhdessä asiakkaan kanssa esille tulleisiin pulmiin. (Vilèn ym. 2008, 198.)

Lapset näkevät saamansa palvelut ihmisinä. Ammatti-ihmisen ja lapsen kohtaamisessa lapsi saa kokemuksen tutuksi tulosta. Tämä parantaa palvelun laatua ja vaikuttavuutta. Lapsen näkökulmasta laatu on sitä, että hänet kohdataan kokonaisena ihmisenä iloineen ja suruineen. Lasten ja perheiden kanssa työskentelevällä ammattilaisella tulee olla hyvät vuorovaikutustaidot. Hänen tulee osata perustella ehdotuksensa ja ratkaisunsa. Hänen tulee osata toimia verkostuneesti yli hallintorajojen. Laadukas toiminta ja auttaminen lasten ja perheiden kanssa edellyttää riittävää määrää ammattihenkilöitä auttamaan. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012, 14–16.)

Neuvolan perhetyötä pyritään kohdistamaan Kirkkonummella erityisesti niille alueille, joista on noussut enemmän lastensuojelun asiakkuuksia. Tällä positiivisella diskriminaatiolla eli positiivisella erityiskohtelulla pyritään tietoisesti tukemaan perheitä tasa-arvoisempaan vanhemmuuteen. Tukemalla perheitä varhaisessa vaiheessa pyritään ehkäisemään syrjäytymistä, kielteistä alueellista eriytymistä ja huono-osaisuuden kasaantumista. Tärkeimpänä kaikessa on turvata lasten kasvuoloja tukemalla vanhempia riittävään vanhemmuuteen tunnistamalla riskit varhain puuttamalla ja tukemalla niiden ratkaisuissa. (Pekkarinen-Keto 2005, 7–9.)

2.3.3 Neuvolan perhetyön menetelmät

Neuvolan perhetyössä käytetään samoja menetelmiä kuin lastensuojelun perheohjauksessa. Neuvolan perhetyön aloittaessa 2010 otettiin menetelmiä sekä Sosiaaliportista että Työvälineitä neuvolan perhetyöhön opinnäytetyöstä. (Lehtinen 2009.) Neuvolan perhetyön avulla pyritään asiakkaiden tietoisuutta omista voimavaroista vahvistamaan ja löytämään keinoja miten hyödyntää niitä. (Huisko & Kemppainen 2007, 490–491.) Yhtenä menetelmänä on käytetty Marja-Leena Huiskon kehittämää vauvaperheen tikkataulua. Tikkataulun avulla per-

hettä tuetaan näkemään millä osa-alueella heillä on vahvuuksia ja mitä tulisi vahvistaa. (Lehtinen 2009, 20.) Menetelmistä jatkolauselomakkeet ovat tuke-
massa hyvää vuorovaikutusta perheenjäsenten välillä. Aiheet ovat parisuhtee-
seen tai vanhemmuuteen liittyviä. Pesäpuu ry:n lapsiperheille kehittämistä työ-
menetelmistä käytetään Elämän tärkeitä kortteja sekä Vahvuuskortteja. Lisäksi
käytetään usein vanhemmuuden roolikarttaa (Liite 2.) sekä hyvin nuorten van-
hempien kanssa aloitetaan Itsenäistyvän nuoren roolikartalla (Liite 1.) (Järvinen
ym. 2007, 126–127.) Lapsiperheiden kotipalvelusta on otettu mallia antava työ-
ote, jossa työntekijä pyrkii omalla toiminnallaan yhdessä vanhemman kanssa
rakentamaan arkeen toimivia käytänteitä.

Perhetyöntekijän näkökulmasta tärkeimmäksi menetelmäksi perheiden kanssa
on noussut dialogisuus. Se ei ole yksin menetelmä, jota käytetään perheiden
kanssa työskentelyssä vaan osa työntekijän ammatillisuutta ja vuorovaikutustai-
toja. Dialogissa pyritään keskusteluilla perheen ja työntekijän kanssa selvittä-
mään tarkoitukset ja ajatukset yhteiseksi tiedonvirraksi. Dialogisuus eroaa kes-
kustelusta siten, että keskustelussa on tavoitteellinen tarkoitus tuoda oma mieli-
pide julki, kun taas dialogissa ollaan vuoropuhelussa, jossa tarkoitus on keskit-
tyä kuuntelemaan ja olemaan avoin sille, mitä ajatuksia ja ehdotuksia vuoropu-
helussa yhteisesti tuotetaan. Dialogisuuden avulla voidaan määritellä tapa koh-
data ihminen ja olla vuorovaikutuksessa hänen kanssaan. (Vilèn ym. 2008, 87.)

Työyhteisössämme jatkuva täydennyskoulutus koetaan tärkeänä. Työntekijöitä
on koulutettu omaksumaan varhaisen puuttumisen malleja ja työmenetelmiä.
Tästä esimerkkeinä mahdollistaa työntekijöille osallistua seminaareihin ja koulu-
tustapahtumiin. Työntekijät osallistuivat esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämiin kuntien ja järjestöjen Vahvuutta vanhemmuuteen kehittämiskumppanusseminaareihin. Näissä seminaareissa on tarkoitus tuoda kuntasektorin työntekijöiden tietouteen ajankohtaisia kuulumisia ja tutkimustuloksia perheiden tilanteesta ja haasteista lapsiperheiden arjessa. Näistä esimerkkinä THL:n lastenpsykiatri Jukka Mäkelän ja MLL:n pääsihteerin Mirjam Kallandin seminaaripuheenvuorot. Lisäksi neuvolan perhetyöntekijä osallistui Lapsen arvokas arki Vertaisryhmäohjaaja-koulutukseen, jonka tarkoituksena oli perustaa Kirkkonummelle moniammatillisia vertaistukiryhmiä. Täydennyskoulutuksen rin-

nalla on lastensuojelun työntekijöiden käytettävissä työnohjaus työhyvinvoinnin lisääjänä ja kehittämistyön mahdollistajana.

Sosiaalityön päällikkö Pekkarinen-Keto (2005, 7-9) on pro gradussaan korostanut varhaisen puuttumisen mallien merkitystä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Tavoitteena olisi edistää kulttuurista muutosprosessia, jossa lasten ja nuorten hyvinvointi on kaikkien yhteinen asia ja vaikuttaa positiivisella tavalla heidän hyvinvointiinsa ja toimivaan arkeen.

2.3.4 Neuvolan perhetyön dokumentointi

Neuvolan perhetyön ollessa sosiaalihuollon ja lastensuojelulain alaista toimintaa asiakaskirjaukset tehdään sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen käyttämään Pro – Consona järjestelmään. Tämä loi ensimmäiset haasteet yhteistyölle, sillä moniammatillinen tiedonsiirto ei ole helppoa eri kirjausjärjestelmien takia. Neuvolan terveydenhoitajat sekä lääkärit kirjaavat terveydenhuoltolain perusteella terveydenhuollon potilaskirjausjärjestelmään Pegasokseen. Neuvolan perhetyölle perustettiin ainoastaan Pegasos-sähköposti, jonka välityksellä moniammatilliset toimijat voivat välittää toisilleen asiakkaan luvalla asiakkaita koskevia ja salassa pidettäviä tietoja. Dokumentoinnin selkeyttämistä on pyritty tekemään moniammatillisesti yhdessä perusturvan ylilääkärien sekä sosiaalityön päällikön ja johtavan ohjaajan sekä neuvolan perhetyöntekijän välillä. Kirkkonummen kunnan lakimies on ollut osallisena selvittämässä tietoturvaan liittyviä asioita moniammatillisen työn ja dokumentoinnin kehittämiseksi. Työtä jatketaan tämän opinäytetyön perusteella työelämälähtöisen kehittämisen aikana ja sen jälkeen.

3 KIRKKONUMMEN NEUVOLAN PERHETYÖ JA MONIAMMATILLISUUS

Kirkkonummen neuvolan perhetyöntekijän työparit vaihtelevat, ja ne saattavat tulla poikkihallinnollisesti sosiaalipalveluiden, terveydenhoitopalveluiden tai päivähoidon henkilöstöstä. Lisäksi rikosseuraamuslaitos, poliisi tai erikoissairaanhoidon työntekijät ovat osa neuvolan perhetyön moniammatillista yhteistyöverkostoa. Verkostotyö moniammatillisella kentällä vaatii työntekijältä jatkuvaa tietoisuutensa päivittämistä palveluverkoston toimivuudesta.

Moniammatillinen työparityöskentely on parhaimmillaan hyvin toimivaa yhteistyötä asiakkaan asioiden edistämiseksi. Moniammatillisuus on jaettua asiantuntijuutta, jossa ihmiset jakavat tietoon, suunnitelmiin ja tavoitteisiin liittyviä voimavarojaan. Moniammatillisessa tiimissä vastuuta voi jakaa ja asiakkaan tilannetta voi pohtia yhdessä muiden kanssa, kukin oman ammattiosaamisensa pohjalta. Asiakkaan oma osallisuus on mahdollinen ja toivottava. Tiimi voi olla joka päivä toimiva tai ajoittain kokoontuva, ja siinä vaihdetaan tietoa ja kunkin osaamista. (Vilèn ym. 2008, 103.)

Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö on määritelty myös tavoitteeksi Kirkkonummen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa 2009–2013. Kirkkonummella on useita toimijoita, joiden tavoitteellinen työskentely asiakasperheiden ongelmien selkiyttämiseksi ja toiminnan kehittämiseksi edellyttää moniammatillista työtettä. Käytännön tasolla moniammatillinen verkostomainen työ edellyttää joustavaa yhteistyötä, neuvottelevuutta sekä kollegiaalisuutta sekä suhteessa asiakkaisiin että johtotason toimijoiden kanssa. (Kirkkonummen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009–2013, 6).

3.1 Sosiaalipalvelut ja sosiaalityö

Neuvolan perhetyö on osa Kirkkonummen kunnan perusturvan sosiaalipalveluita. Sosiaalipalveluille tyypillistä on vapaaehtoisuus; niitä ei ole pakko ottaa vastaan, ja ne eivät leimaa ihmistä. Palvelut eivät myöskään sisällä tahdonvastaisia väliintuloja. Sosiaalipalveluissa ei pyritä saamaan aikaan muutosta erityisessä

ongelmatilanteessa vaan auttamaan tarpeissa, jotka liittyvät normaaliin arkielämänä sujumiseen ja arjessa selviytymiseen, kuten lasten hyvinvointiin ja vanhempien kasvatustehtävään. (Raunio 2004, 51.) Neuvolan perhetyön asiakkailla ei ole välttämättä mitään muuta asiakkuutta sosiaalipalveluissa.

Neuvola on osa koko väestöön kohdistuvia terveystalveluita ja kohtaa yleensä valtaosan alle kouluikäisistä lapsista. Neuvola on luonteva ja leimaamaton tuki kaikille lapsiperheille. Terveystalveluasetuksessa on määritelty perheiden tukeminen neuvolassa myös siten, että neuvolalla olisi oma sosiaaliohjaus. (Terveystalveluasetus 2011.) Kirkkonummella tämä toteutuu neuvolan perhetyön avulla. Neuvolan perhetyön vastaanottaminen ja päästäminen lähelle perhettä, omiin koteihin, saattaa olla helpompaa kuin sosiaalityön kautta tulleiden talveluiden.

Sosiaalityö on asioihin puuttumista poikkeuksellisissa ja ongelmallisissa elämäntilanteissa. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi lastensuojelun väliintulot eli interventiot. (Raunio 2004, 50.) Lastensuojelun asiakkuus alkaa, mikäli lapsen kasvu ja kehitys on vaarantunut. Lastensuojelun tehtävänä on ryhtyä toimenpiteisiin ja ottaa lapsi lastensuojelun asiakkaaksi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 1§ ja 34§.) Tällöin sosiaalityö on dynaamista, muutokseen pyrkivää toimintaa. Ammatillisena toimintana sosiaalityölle ei riitä pelkkä ylläpitäminen vaan interventioiden tavoitteena on saada aikaan muutos, joka on asiakkaan, yksilön ja perheen elämän normaalistamista siten, että sosiaalityön toimenpiteiden tarve lakkaa. (Raunio 2004, 50.) Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta. (Sosiaalihuoltolaki 1982, 18§.)

Neuvolan perhetyössä on läsnä sosiaalityön tarkoitus, mutta sosiaalityöntekijän asiakkuuteen ohjataan vain ne asiakkaat, jotka täyttävät kriteerit jotka oikeuttavat tai velvoittavat sosiaalityön asiakkuuteen. Näistä laista ensisijaisimpana on lastensuojelulaki. Sosiaali- ja terveystalvelun ammattihenkilöllä on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan lastensuojelun

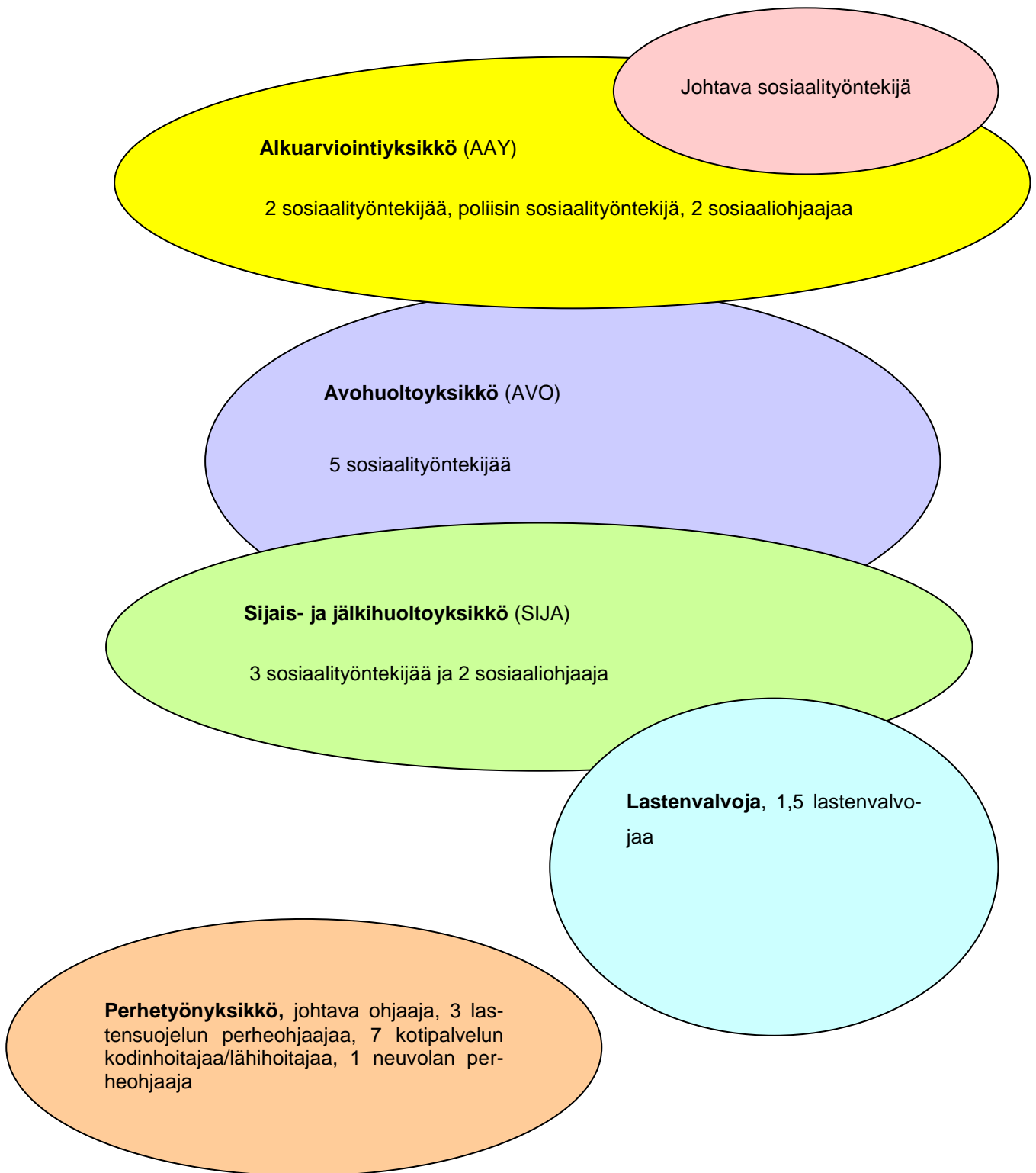
päivystäjälle, jos hän on työssään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelutarpeen selvittämistä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 25§.) Sosiaalityön asiakkuuteen voidaan ohjata myös asiakkaita, joilla katsotaan olevan oikeus esimerkiksi aikuissosiaalityöhön tai vammaispalveluihin. Asiakkaat, jolla on huolta toimeentulostaan vähäisten tulojen, yksinhuoltajuuden, työttömyyden tai sairastumisen vuoksi ohjataan Kirkkonummen kunnan aikuissosiaalityöntekijän luokse. Aikuissosiaalityössä ei aina vastata kaikkiin asiakkaiden tarpeisiin, mutta siellä varmistetaan, että asiakas saa tarvitsemansa avun ja tuen muualta. Tarpeiden arviointi ja sen pohjalta tehtävä suunnitelma kuuluu aikuissosiaalityön tehtäviin. (Jokinen & Juhila 2008, 45.)

Kirkkonummen kunnan sosiaalipalveluiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksilöiden, perheiden sekä yhteisöiden turvallisuutta ja toimintakykyä. Kaikki sosiaalihuollon palvelut pyritään tuomaan kuntalaisten käyttöön mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Näitä tilanteita voivat olla elämän pulmatilanteet, kuten taloudelliset vaikeudet, lasten huolto- ja tapaamisasiat, lastensuojelun kysymykset sekä lasten tilapäiseen hoitoon liittyvät asiat. (Kirkkonummen kunta.)

Kirkkonummen kunnan perusturvassa sosiaalipalveluihin kuuluvat aikuissosiaalityö, joka vastaa toimeentulotukiasioista ja maahanmuuttaja-asioista; lastensuojelu; lastenvalvoja; perhetyön yksikkö sekä velkaneuvonta. Sosiaalipalveluiden tulosalueesta Kirkkonummella vastaa vuonna 2013 sosiaalityön päällikkö Sirku Pekkarinen-Keto.

3.1.1 Kirkkonummen lastensuojelu

Kirkkonummen lapsi- ja perhesosiaalityö

Kirkkonummen kunnan lastensuojelu on jaettu kolmeen eri vaiheeseen: alkuarviointiin, avohuoltoon sekä sijais- ja jälkihuoltoon. Kaikkien yksiköiden tehtävänä on perustyön lisäksi kirjoittaa lausuntoja oikeudelle huolto- ja tapaamisriidoissa. Johtavana sosiaalityöntekijänä toimii koko lastensuojelun esimiehenä.

Alkuarvioinnissa työskentelee kaksi sosiaalityöntekijää, sosiaaliohjaaja sekä poliisin sosiaalityöntekijä. Alkuarvioinnin tehtävänä on tehdä lastensuojelutarpeen selvitykset ja hoitaa lastensuojelun päivystyspuhelinta virka-aikana. Tämän ulkopuolella päivystyksen hoitaa Espoon sosiaali- ja kriisipäivystys. Alkuarviointi hoitaa myös kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot. (Kirkkonummen lastensuojelun työkansio 2010.)

Avohuoltoyksikössä on viisi sosiaalityöntekijää. Heidän tehtävänä on asiakassuunnitelman tekeminen lastensuojelun asiakasperheille sekä avohuollon tukitoimenpiteiden järjestäminen suunnitelman mukaisesti. Avohuollon sosiaalityöntekijät myös etsivät ja kouluttavat tukiperheitä lastensuojelun asiakasperheille. Avohuollon sijoitukset sekä huostaanoton purun jälkeiset avohuollon tukitoimet kuuluvat sosiaalityöntekijöiden työhön. (Kirkkonummen lastensuojelun työkansio 2010.)

Sijais- ja jälkihuoltoyksikössä työskentelee kolme sosiaalityöntekijää sekä kaksi sosiaaliohjaajaa. Sosiaalityöntekijät laativat huostaan otettujen lasten asiakassuunnitelmat sekä sijaishuoltopaikan yhteistyössä lasten ja vanhempien kanssa. Sijaishuollon muutokset sekä sijoituspaikkojen etsiminen kuuluvat tämän yksikön sosiaalityöntekijöille. Yksikkö huolehtii lisäksi jälkihuollon järjestämisestä lapsille ja nuorille. Sosiaalityöntekijät järjestävät perhevalmennuksia sukulaissijoituksiin osallistuville perheille sekä Pride-valmennusta uusille perhehoidon sijaisperheille. Sosiaaliohjaajat työskentelevät yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa jälkihuollonuorten ohjaustyössä. (Kirkkonummen lastensuojelun työkansio 2010.)

Lastensuojelulaki edellyttää myös lastenvalvojan palveluiden järjestämisen kunnassa. Kirkkonummella toimii yksi kokopäiväinen lastenvalvoja ja yksi 40 % työajastaan lastenvalvojana toimiva sosiaalityöntekijä. Heidän tehtävänä on

huolto-, elatus- ja tapaamissopimusten tekeminen perheiden kanssa sekä isyyden tunnistamisen vastaanottaminen ja selvittäminen. (Kirkkonummen lastensuojelun työkansio 2010.)

Kolmen vaiheen malli otettiin käyttöön Kirkkonummen lastensuojelussa 2008. Lastensuojelun perhetyötä ja toimintaa kehitettiin uuden lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulaki edellytti kunnilta toimia lastensuojelun kehittämiseksi. Työn kehittäminen vaativissa lastensuojelun olosuhteissa edellytti vahvaa sitoutumista tiimiin, sen arvoihin ja perustehtävään. Lastensuojelun toimijat saivat jatkuvaa työnohjausta, joka auttoi tässä tehtävässä. Lastensuojelun kontekstissa toimimisen taustalla on aina lastensuojelulaki ja sen edellyttämät toimenpiteet.

Ennakolliset lastensuojeluilmoitukset ilmoitetaan lastensuojelun päivystykseen, joka siirtää ennen vauvan syntymää työskentelyn odottavan äidin alueen aikuis-sosiaalityöntekijälle. Usein tässä vaiheessa neuvolan perhetyöntekijä pyydetään mukaan työskentelyyn raskaana olevan äidin kanssa. Vauvan synnyttyä lastensuojelun asiakkuus alkaa tarvittaessa viranomaisyhteistyön kautta.

3.2 Terveystoimipalvelut

Kirkkonummen kunnan perusturvan terveydenhoitopalvelut koostuvat ehkäisyneuvolan, kouluterveydenhuollon, lastenneuvolan, rokotusten, seulontojen sekä äitiysneuvolan toiminnoista. Suun terveydenhuolto kuuluu osana terveystoimipalveluihin. Vastaanotto toiminta kattaa Kirkkonummella ensihoidon, laboratoripalvelut, lääkäri- ja sairaanhoidon, potilasasiamiehen, päivystyspalvelut, ravitsemusterapian, röntgenpalvelut, diabetes- sekä jalkahoidot. (Kirkkonummen kunta.)

Kirkkonummen perusturvan terveydenhoitopalvelut kuuluvat perustason palveluihin. Neuvolan perhetyössä lähes jokaisen asiakkaan kohdalla tehdään yhteistyötä neuvolan terveydenhoitajan tai neuvolalääkärin kanssa. Lisäksi yhteistyötä

tehdään toimintakyvyn tukipalveluiden työntekijöiden kanssa, kuten psykiatristen sairaanhoitajien, psykologin, fysio-, puhe- tai toimintaterapeutin kanssa.

3.2.1 Neuvolan terveydenhoitajat

Neuvolan tuki on tarkoitettu koko perheen tueksi. Kirkkonummella neuvolan toiminta on jaettu kahteen eri kokonaisuuteen. Äitiysneuvoloiden tehtävänä on työskennellä tulevien vanhempien kanssa keskittyen tukemaan vanhemmuutta ja tulevaa elämänmuutosta lapsen synnyttyä. Tärkeää on myös edistää vanhempien terveellisiä elämäntapoja koko perheen hyväksi. Perhe pyritään ottamaan neuvola työssä kokonaisuutena, ja isän rooli on olennainen ja sitä pyritään vahvistamaan. Lapsen kasvaessa suurin osa perheistä siirtyy käyttämään lastenneuvoloiden tukea. Lastenneuvolan tarkoituksena on edistää alle kouluikäisen lapsen ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia moniammatillisella työotteella. Lapsen kasvun ja kehityksen seuranta ei ole ainoa lastenneuvolan intressi, vaan vanhempia tuetaan turvalliseen ja lapsilähtöiseen vanhemmuuteen. Neuvolatyöllä pyritään myös havaitsemaan erityisen tuen tarpeessa olevat lapset varhain ja siten järjestämään tarkoituksenmukainen tuki ja apu perheelle. (Sosiaali- ja terveysministeriöt 2011, Neuvolat.)

Äitiysneuvolan terveydenhoitaja ohjaa neuvolan perhetyöhön asiakkaan, josta on raskauden normaalien terveystarkastusten myötä herännyt jonkinlaista huolta. Huoli voi olla äidistä tai isästä tai heidän yhteisistä voimavaroistaan. Usein asiakkuuteen ohjataan äiti, jolla on päihteiden käyttöä joko ennen raskautta tai raskauden aikana. Tällöin yhteistyössä on ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen kautta aikuissosiaalityöntekijä sekä HAL-poliklinikka, eli äitiyspoliklinikka huumeita- alkoholia tai lääkkeitä käyttäville äideille. (HUS-sivut; HAL-poliklinikka.)

Neuvolan terveydenhoitajat käyttävät erilaisia lomakkeita työssään Niiden avulla he arvioivat vanhempien voimavaroja. Työn kehittämisyhteistyössä päädyttiin siihen, että terveydenhoitajat voivat arvioida, ketkä perheistä voisi hyötyä neuvolan perhetyöstä. Heidän tehtäväkseen jää ohjata ja motivoida perheitä joko itse olemaan yhteydessä neuvolan perhetyöntekijään, tai perheen luvalla he kerto-

vat perhetyöntekijälle yhteystiedot sekä ammatillisen näkökulman perhetyön tarpeesta. Terveystenhoitajat ovat havainneet hyväksi heidän käyttämänsä lomakkeen Voimavaramittari lasta odottaville vanhemmille. Palveluiden tarpeen arviointi helpottuu, ja työntekijä voi arvioida ohjaako asiakkaan neuvolan perhetyöhön tai muihin palveluihin. Lomakkeesta havaittiin tärkeäksi erityisesti kohta: Omat lapsuuden kokemukset, jossa vanhemmat arvioivat omaa lapsuuttaan ja sitä, miten heistä pidettiin huolta ja kokivatko he lapsuutensa turvallisena. Mikäli vanhemmat lomakkeessaan kertoivat heillä olevan kokemuksia, jotka painoivat mieltä edelleen tai lapsuudessa oli turvattomuutta, ohjaa terveydenhoitaja perheen joko neuvolan perheohjaajan kotikäynneille tai muille perusturvan toimijoille. (Kaljunen, Pelkonen & Hakulinen-Viitanen 2002.) Terveystenhoitajat ovat kokeneet, että haastavienkin asioiden puheeksi ottaminen lomakkeen avulla on helpottunut.

3.2.2 Neuvolan lääkärit

Neuvolan lääkärit ja neuvolan perhetyöntekijä toimivat yhteistyössä pääsääntöisesti terveydenhoitajien välityksellä. Neuvolan perhetyöntekijä voi tulla perheen toivomuksesta mukaan neuvolan käynneille.

Nopeana ja toimivana yhteistyökumppanina on ollut kunnan perusturvan nuorisolääkäri, joka oli myös LASSE-ryhmän, eli moniammatillisen työnohjausryhmän vastaava ja koollekutsuja. Yhteistyö lääkärien kanssa tapahtuu yleensä puhelimitse tai suljetun Pegasos-sähköpostin välityksellä, sillä dokumentointitiedot eivät ole käytettävissä kumpaankaan suuntaan.

3.3 Toimintakyvyn tukipalvelut

Kirkkonummen kunnan toimintakyvyn tukipalveluiden vastuualueella on kuntoutuspalvelut, kuten fysio- toiminta ja puheterapiat; kuntouttavat työtoiminta; psykososiaaliset palvelut eli terveystieteiden psykologin ja psykiatrisen sairaanhoitajan palvelut sekä nuorten hyvinvointiasema ja perheneuvola; päihdepalvelut eli A-klinikka sekä vammaisten palvelut. (Kirkkonummen kunta.)

3.3.1 Vammaispalvelut

Vammaisuuden tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityistä tukea tarvitseva asiakas ohjataan Kirkkonummen kunnan vammaispalvelun sosiaalityön asiakkuuteen. Vammaispalvelun sosiaalityöntekijä arvioi tarpeen palveluiden ja olosuhteiden selvittelyn perusteella. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987. Lisäys 2008.)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista pyrkii edistämään vammaisen henkilön ja tämän perheen edellytyksiä elää ja toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Tukitoimilla pyritään ehkäisemään ja poistamaan vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Kunnan on huolehdittava siitä, että asiakkaalle tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin asiakkaan yksilöllinen avun tarve edellyttää. Palvelutarpeen ja palvelusuunnitelmaan tulevien tukitoimien selvittäminen tulee aloittaa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen kuin vammaisen henkilö taikka hänen laillinen edustajansa tai omainen tai muu henkilö tai viranomaisen on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987. Lisäys 2008.)

Omaishoidontukiasiat hoidetaan Kirkkonummella vammaispalvelun sosiaaliohjaajan kautta. Omaishoidon tuki on tarkoitettu vammaisen tai sairaan henkilön kotona tapahtuvan hoidon tai muun huolenpidon turvaamiseksi. Omaishoidontukea voidaan antaa, jos henkilö alentuneen toimintakyvyn, vamman tai sairauden tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi tarvitsee hoitoa ja muuta huolenpitoa, joka on järjestettävissä kotona sopimalla siitä hänen omaisensa tai läheisensä kanssa. Tukea voidaan myöntää, kun se korvaa laitoshoidon ja on ympärivuorokautista tai jatkuvaa. (Kirkkonummen kunta.)

3.3.2 A-klinikka

A-klinikan kanssa tehdään yhteistyötä, mikäli perheellä tai sen jäsenellä on huolta päihteiden käytöstään. Yhdessä A-klinikan työntekijän kanssa perheen

jäsenet voivat arvioida omaa päihteiden käyttöönsä. A-klinikalla työskentelee kolme päihdeterapeuttia sekä osa-aikainen psykiatri. A-klinikalla on mahdollisuus myös avokatkaisuhoitoon. A-klinikalla palvelee päivystysvastaanotolla ja avokatkaisuhoidolla arkisin. A-klinikka tarjoaa yksilö- perhe- ja ryhmähoitoa. Lisäksi on mahdollista saada korva-akupunktiota. (Kirkkonummen kunta.)

3.3.3 Nuorten hyvinvointiasema

Nuorten hyvinvointiaseman asiakkuuteen voi ohjata 13–25-vuotiaan Kirkkonummelaisen asiakkaan. Hyvinvointiasemalla on mahdollista saada tukea mielenterveyden haasteisiin psykologin, sosiaaliohjaajan tai psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotolla. Mikäli neuvolan perhetyöntekijä on havainnut hyvinvointiaseman kohderyhmään sopivalla asiakkaallaan tarvetta mielenterveyden palveluihin, ohjaa hän asiakkaansa psykologin tai psykiatrisen sairaanhoitajan tuen piiriin. (Kirkkonummen kunta.)

Asiakkaaksi voi tulla nuori, jolla on ongelmia ihmissuhteissa, päihteidenkäytössä, elämänhallinnassa tai ahdistus- ja masennusoireita. Nuori voi tulla ilman lähetettä avovastaanotolle tai soittaa päivystyspuhelimeen ja varata ajan. Myös vanhemmat tai yhteistyötahot voivat ohjata asiakkaan nuorten hyvinvointiasemalle. Palvelu on maksutonta ja vapaaehtoista. (Kirkkonummen kunta.)

3.4 Varhaiskasvatus

Neuvolaikäiset lapset ovat usein varhaiskasvatuksen asiakkuudessa. Tällöin yhteistyötä voidaan tehdä myös lapsen päivähoidon henkilöstön kanssa. Erityisesti yhteistyö on tärkeää, jos lapsen kasvussa tai kehittämisessä on havaittavissa jotain erityistä. Tällöin tärkeää on, että lapsen arkeen pyritään saamaan rutiineja, jotka toistuvat sekä päivähoitossa että kotona. Varhaiskasvatuksen ja neuvolan perhetyöntekijän yhteistyölle tarvitaan vanhempien lupa.

Varhaiskasvatuksessa eli päivähoitossa lapsi kehittyy ja oppii sosiaalisessa vuorovaikutustilanteissa leikin ja toiminnan avulla. Lähtökohtana varhaiskasvatuksessa on lapsuuden vaaliminen, lapsen mielikuvituksen ja leikin ja luovuuden

ymmärtäminen. Lasta tuetaan oman äidinkielen, uskontonsa, kulttuurinsa ja vakaumuksensa mukaisesti. Vanhemmat ja henkilökunta ovat tasavertaisessa vuorovaikutuksessa lapsen asioiden äärellä. Yhteistyöhön osallistutetaan perheitä tukevat tahot tarpeiden mukaisesti. Erityistä tukea tarvitsevat lapset huomioidaan päivähoitossa erityispalveluiden tuella. Erityislastentarhanopettaja ja puheterapeutti ovat osana lapsen arkea. (Kirkkonummen kunta.)

3.5 HUS-Äitiyspoliklinikka ja HAL-äitiyspoliklinikka

HUS- Äitiyspoliklinikat tekevät alkuraskauksien seulontaultraäänitutkimuksia sekä loppuraskauden seuranta ja auttavat synnyttäjiä tutustumaan synnytys-sairaalaan. Työskentelyssä synnyttäjien kanssa ovat kätilöt, synnytyslääkärit ja tarvittaessa muiden erikoisalojen lääkärit. Lisäksi äitiyspoliklinikat seuraavat riskiraskauksia, kuten synnytyspelkopotilaita, päihdeongelmaisia ja synnytyksiä, joiden kulkuun voidaan ennustaa haasteita. (HUS-sivut; Äitiyspoliklinikka.)

Neuvolan perhetyöhön ohjautuu asiakkaita myös erikoissairaanhoidon puolelta eli HUS:ista. Erikoissairaanhoidossa on voitu havaita tuen tarvetta odottavan äidin tai synnyttäneen äidin kohdalla. Usein neuvolan perhetyöhön ohjautuvan synnyttäneen äidin kohdalla on kysymyksessä synnytyksen jälkeinen masennus tai vaikean synnytyksen jälkeinen huono toimintakyky.

Erikoissairaanhoidon sosiaalityöntekijä on yhteydessä joko johtavaan ohjaajaan tai suoraan neuvolan perheohjaajaan. Myös asiakkaat ovat pyytäneet neuvolan perhetyöntekijää mukaansa käynneille äitiyspoliklinikalle esimerkiksi synnytystapa-arviointiin tai synnytyksen jälkeisten asioiden selvittämiseen.

3.6 Perhetyö vankilassa olevan kuntalaisen kanssa

Perhetyön aloittaminen vankilassa olevan kuntalaisen kanssa vaatii vahvaa yhteistyötä Risen eli Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Vankiloiden käytännöt vaihtelevat, ja käytännön järjestelyt tapahtuvat kunkin vankilan järjestyssäännön tasolla. Tähän vaikuttaa laitosturvallisuuden aste, vankilan sijainti ja tilaratkai-

sut. Suljetuissa vankiloissa yhteistyö on haasteellisempaa ja vankilakäyntien mahdollisuus on vähäisempi. Vankeusaikana vanki voi pitää yhteyttä läheisiinsä puhelimitse, kirjeitse ja valvomattomasti eli perhetapaamisissa. Lisäksi poistumisluvat eli lomat ovat mahdollisia. Perhetapaamisten ja poistumislupien edellytyksenä on turvallisuusnäkökulmien täytyminen. (Ryynänen & Suomela 2011. 10–11.) Kirkkonummen neuvolan perhetyö on tehnyt yhteistyötä eri vankiloiden kanssa.

Lapsinäkökulmaa pyritään vahvistamaan vankeinhoidossa Euroopan neuvoston lapsiystävällisen oikeuden suuntaviivojen mukaisesti. Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula on edellyttänyt yhteistyön tiivistämistä kuntien lastensuojelun ja Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa. Lasten arjessa tulee minimoida ne haitat, joita heidän vanhempien vankeus heille aiheuttaa. Lasten oikeuksiin tulee kiinnittää vanhemman vankeusrangaistuksen aikana huomiota mahdollistamalla tapaamiset lapsilähtöiseksi luodussa ympäristössä, kuten perhehuoneessa vankilassa. (Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice; Lapsivaltuutetun vuosikirja 2012. 52–53.)

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Kirkkonummen kunnan perusturvan toiminta-ajatuksena vuodelle 2013 on, että asiakkaiden hyvinvointia edistetään järjestämällä asiakaslähtöisiä ja vaikuttavia sosiaali- ja terveystalvveluita. Lisäksi toiminnassa keskeisenä tulee näkyvä ennaltaehkäisevä työote, sujuvat palveluketjut sekä yhteisen osaamisen vahvistaminen ja jakaminen toimialan ja kunnan sisällä sekä yhteistyökumppanien kanssa. Tarkoituksena on vaikuttaa kustannusten kasvuun ehkäisevästi vaikuttamalla kuntalaisten terveyteen, toimintakykyyn, hyvinvointiin sekä sosiaalisen turvallisuuteen edistävästi. (Kirkkonummen kunta. Perusturvan toimintastrategia.)

Perhetyön määrittely teoreettisesti ei ole yksiselitteistä. Perhetyötä tarjotaan eri kunnissa vaihtelevin tavoin. Lisäksi perhetyötä voidaan tehdä useilla eri hallintoaloilla. Uusimpina perhetyön muotoina ovat useat eri ennaltaehkäisevän perhetyön mallit. Perhetyötä voidaan ennaltaehkäisevästi tarjota neuvolan, varhaiskasvatuksen, koulujen ja lapsiperheiden kotipalvelun yhteydessä. Lisäksi perhetyötä tarjotaan kasvatus- ja perheneuvolan sekä perusterveydenhuollon psykologien tarjoamina. (Järvinen ym. 2007, 35–43.) Lastensuojelun perheohjaajien tarjoama perhetyö vaatii yleensä lastensuojelun asiakkuuden. (Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010. 29–31.)

Ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden syntyamiseen on pyritty vaikuttamaan ennaltaehkäisevästi esimerkiksi tarjoamalla perhetyötä vankilassa olevalle vanhemmalle raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen. Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteen vahvistamisella on pyritty tukemaan vanhemmuutta ja tuomaan lapsen tarpeet näkyville. Perheelle on pyritty luomaan arkeen struktuurit ja verkostot, jotka tukisivat vankilassa olevan vanhemman sitoutumista rikoksettomaan elämään. (Portti vapauteen – Neuvolan perhetyö vankilassa 2011.) Perhekeskeisessä työtöteessä pyritään saamaan asiakkaalle kokemus siitä, että heillä on valtaa omissa asioissaan eivätkä he ole asiantuntijaverkoston pelinappuloita tai ”uhreja”. Perhe- ja verkostokeskeinen näkökulma korostuu voimavarojen lisäksi siten, että jokaiselle sen jäsenelle sattunut asia vaikuttaa

muihin. Kun yhden perheenjäsenen elämässä tapahtuu jokin kriisi, vaikuttaa se koko perheen selviytymiseen arkielämässä. (Vilèn ym. 2008, 103.)

Lapsi tarvitsee itselleen kokemuksen ja mielikuvan vanhemmasta, joka pysyy rauhallisena ja johdonmukaisena eri tilanteissa. Tämä pyrkii selvittämään vaikeat tilanteet ja antaa selviytymisestä mallin lapselleen. (Saari, Kantanen, Kämmäräinen, Parviainen, Valoaho & Yli-Pirilä 2009, 63–64.) Yksittäiset pelottavat tapahtumat eivät välttämättä jätä pysyviä jälkiä, mutta toistuva ja pitkäaikainen altistuminen stressihormoneille saattaa aiheuttaa pysyviä muutoksia lapsen aivorakenteissa. Erityisesti väkivaltilanteet aiheuttavat välitöntä kauhua ja ahdistusta, mutta toistuessaan ulkonaista välinpitämättömyyttä ja pysähtymistä joka suojaa epämiellyttävältä todellisuudelta. (Saari, ym. 2009, 62.) Tilanteen jatkuessa lapsi saattaa kokea väkivaltakokemukset ja päihteiden käytön normaalina ja siirtää toiminnan omaan aikuisuuteensa. Ilmiöt elämästä, kasvatuksesta ja arjesta sekä perhekulttuuri saattaa jatkua sukupolvelta toiselle. Tästä syystä vuorovaikutuksessa katsotaan aina olevan läsnä kolme sukupolvea. (Kalland 2010.) Erityisen tärkeää on tunnistaa ongelmat, jotka ovat vaarassa siirtyä seuraavalle sukupolvelle. Vanhempien vakavat mielenterveyshäiriöt lisäävät lasten vaaraa sairastua psykiatriin häiriöihin lapsuuden aikana ja aikuisuudessa. (Solantaus & Paavonen 2009.)

Neuvolan perhetyöstä ja sen kehittämistä eri kuntiin on tehty viime vuosina opinnäytetöitä eri ammattikorkeakouluissa. Näistä mainittakoon Anna Lehtisen opinnäytetyö vuodelta 2009, jossa tarkastellaan, mitä työvälineitä neuvolan perhetyössä käytetään. Toisena opinnäytetyönä Laura Pakkanen & Anna-Kaisa Utriainen 2009, jossa yksi malli neuvolan perhetyön varhaisesta tuesta perheille. Lisäksi sosiaaliportissa on löydettävissä menetelmiä ja suosituksia neuvolan perhetyöhön, sillä monessa kunnassa kehittämistyö kohdistuu nimenomaisesti ennaltaehkäisevään perhetyöhön.

Yliopistotasosta tutkimusta löytyi Jyväskylän yliopistosta, jossa Tiina Virtanen, on tutkinut pikkulapsiperheiden vanhemmuuden varhaista tukemista neuvolan perhetyön avulla. (Virtanen 2009.) Tutkimuksessa aineiston keruu tapahtui teemahaastatteluilla, jossa kymmentä neuvolan perhetyötä avukseen saanutta

perhettä haastateltiin. Tuen ja avun tarve oli haastateltavilla perheillä ollut äidin jaksamisongelmat, joiden taustalla oli äidin yksinäisyys tai parisuhdeongelmat. Lisäksi epävarmuus vanhemmuudesta ja vaativat lapset sekä sosiaalisten verkostojen ohuus oli näiden äitien jaksamisongelmien taustalla. Perheet olivat kokeneet neuvolan perhetyön myötä saaneensa apua, mikä oli näkynyt äidin jaksamisen parantumisena ja vanhemmuuden vahvistumisena. Uusien ajatus- ja toimintamallien avulla äidin jaksaminen parantui elämän- ja arjenhallinnan myötä. Tämä tuki koko perhettä sillä sisäinen ilmapiiri ja vuorovaikutus lisääntyivät. Merkittävinä asioina avun vastaanottamisessa perheet kokivat perheen yksilöllisten tarpeiden huomioimisen sekä avoimen ja luottamuksellisen keskusteluyhteyden. (Virtanen 2009.)

Neuvolan perhetyö on työnmuotona vielä varsin uusi, eikä sen paikka ole vakiintunut kuntiin ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna. Tästä syystä opinnäyte-työni on tärkeä ja ajankohtainen.

Keskeisinä käsitteinä tässä työssä ovat moniammatillinen työ, dialogisuus, ehkäisevä perhetyö, neuvolan perhetyö, neuvolan perhetyö vankilassa, perhekeskeisyys ja lapsen osallisuus.

4.1 Työtä ohjaavat lait

Lakiperusteinen viitekehys perhetyön kehittämiseksi tulee useasta eri laista, säädöksestä ja lakiuudistuksesta, ensisijaisesti sitä määrittelee Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 sekä lakimuutos 12.2.2010/88, jossa kunnat veloitetaan järjestämään ehkäisevää lastensuojelua, jolla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ennaltaehkäisevä työ tulee myös määritellä tarkemmin ja kuntia veloitetaan kotipalvelun ja perhetyön tarkempaan ohjaamiseen sekä annettavan tuen kohdentamiseen perheille oikea-aikaisesti. Lapsiperheiden kotipalvelu pyritään ohjaamaan matalan kynnyksen palveluna ja perhetyötä vakavampien ongelmien kohdatessa. Kaikessa työssä keskiössä tulee aina olla lapsen etu ja sen näkyville saattaminen. (Lastensuojelulaki 2007; STM, Lastensuojelun laatusuosituksen 2013.)

Ehkäisevä lastensuojelu voidaan nähdä rajattuna ja erityisesti kohdennettuna toimintana. Perheiden haasteelliset tilanteet huomioidaan erityisellä tuella ja palveluilla, joiden tarkoitus on ehkäistä lasten, nuorten ja perheiden huonosuusaisuutta ja syrjäytymistä. Ennaltaehkäisevä lastensuojelu voi olla myös erityistä tukea. Tällöin tukitoimia kohdennetaan erityisesti riskialttiissa oloissa eläville lapsille ja nuorille perus- ja erityispalveluissa sekä sosiaali-, terveys ja opetustoimissa. Ehkäisevän työn perusteella vanhempien ja huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä ja lapsen erityistuen huomioiminen mahdollisimman varhain sekä ohjaaminen lastensuojelun piiriin tarvittaessa on ehkäisevässä työssä toimivien velvollisuus. Erityisellä tuella pyritään tukemaan tehostetusti lapsen kasvua ja kehitystä, vaikka lapsi ei ole lastensuojelun asiakas. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 3§ ja 11§.) Tarvittaessa lastensuojeluun siirtyminen voidaan tehdä saattaen ja joustavasti, jolloin perheelle tuttu perheohjaaja tai kotipalvelu voidaan nimetä lastensuojelun asiakassuunnitelmaan avohuollon tukitoimeksi.

Sosiaalihuoltolaki uudistus on meneillään, ja se vahvistuu mahdollisesti vuoden 2013–2014 aikana. Sosiaalihuoltolakiuudistuksessa on painopisteenä ehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä ja lisääntymistä asiakaslähtöisesti. (Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti 2012.) Työn kehittämiseksi löytyy perusteita myös Terveystieteiden tutkimuskeskuksesta vuodelta 2009 sekä Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisesta kehittämisohjelmasta Kasteesta. Koska työni ohjaavina lakeina Kirkkonummella ovat sekä lastensuojelulaki että sosiaalihuoltolaki, ovat ne vahvassa keskiössä tässä opinnäytetyössä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Sen tärkeimpänä tavoitteena on perusoikeuksien, kuten terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.) Suomi on sitoutunut YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka velvoittaa päättäjiä ja kaikkia lasten kanssa toimivia aikuisia asettamaan lapsen edun etusijalle. Lapsella on oikeus saada suojaa, oma osuutensa voimavaroista sekä osallistua itseään koskevien päätösten valmisteluun. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012, 4.)

YK:n yleissopimuksessa 9.artiklan, kohdan 3 mukaisesti lapsen oikeuksista: Lapsella on oikeus pitää henkilökohtaisesti ja säännöllisesti yhteyttä vanhempaan tai vanhempiin jotka asuvat hänestä erossa, mikäli tämä ei ole lapsen edun vastaista. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.) Vuonna 2006 voimaan tullut vankeuslaki (767/06) velvoittaa tukemaan vankia sosiaalisessa kuntoutumisessa sekä suhteiden ylläpitämisessä läheisiin. Läheissuhteiden ylläpito on merkityksellistä sekä vangille että hänen vapauteen jääville läheisilleen. Kotiin jäävien läheisten selviytymistä kriisistä, jonka perheenjäsenen vankeus aiheuttaa, voidaan helpottaa tukemalla läheissuhteita. (Sassi 2012, 1–2; Vankeuslaki 767/06.)

4.2 Yhteiskunnalliset tarpeet

Suomessa toimii lapsiasiainvaltuutettu, jonka työ pohjautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapsiasiainvaltuutettu raportoi vuosittain valtioneuvostolle lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien tilasta Suomessa. Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirjat ovat tärkeänä työvälineenä kuntapäätäjille. Kirjaan on koottu suosituksia, joista tulee hyvin esille se kerätty ja todettu tarve, jonka perusteella kuntien tulisi kehittää perustason työtä nimenomaan ennaltaehkäiseviin työmuotoihin. (Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirja 2012. Lasten ja nuorten kunta luo hyvinvointia.) Lasten, nuorten ja perheiden laadukkaat ja oikea-aikaiset palvelut näkyvät suoraan kansakunnan tulevaisuudessa kestävässä sijoituksena taloudelliseen hyvinvointiin (Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirja 2012, 4). Lasten, nuorten ja perheiden ongelmien ehkäisy ja hyvinvoinnin edistäminen vähentää suuria kustannuksia pidemmällä aikavälillä. Ehkäisevien toimintamallien luominen on veronmaksajien etu nyt ja tulevaisuudessa. (Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirja 2012, 8.)

Sisäasiainministeriö sekä Terveys- ja hyvinvoinninlaitos julkaisi selvityksen perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012. Tämän selvityksen perusteella nousi huoli siitä, ettei perheiden ongelmiin ole puututtu nopeasti vaan ongelmat ovat kasaantuneet ja osin olleet taustalla syinä näissä vakavissa tapahtumissa. Tämä hätä ja kärsimys, jota perheet ja lapset näiden asioiden ym-

pärillä kokevat, on suurin inhimillinen mittari sille, että lasten ja perheiden hyvinvoinnin tulisi olla kaiken päätöksenteon keskiössä Suomessa. (Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012.)

Aiemman taantuman aikana useat kunnat lopettivat lapsiperheiden kotipalvelun, sillä lainsäädäntö ei yksiselitteisesti velvoittanut kuntia sitä järjestämään. Säästöt olivat lyhytnäköisiä ja johtivat siihen, että lastensuojelun asiakkuudet lisääntyivät ja kalliiden korjaavien toimien tarve kasvoi. Perheiden ennaltaehkäisevän työn säästöjen tulos 1990–2010 näkyy tutkimustuloksina vuonna 2012 eli 60 000 syrjäytynyttä nuorta. Lapsiperheiden koteihin tuotavat palvelut tulisi palauttaa, sillä ne ovat sekä taloudellisesti että inhimillisesti mitattuna tehokkaimpia tapoja auttaa perheitä ja ehkäistä vanhempien uupumusta. (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 43.)

Toimiva lastensuojelu Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän loppuraportti 2013:19 sisältää todennettuja puutteita kuntien lastensuojelussa. Ehkäisevät palvelut eivät ole riittäviä eivätkä oikea-aikaisia. Ehkäisevä lastensuojelu tulee sisällyttää perustason palveluihin sisältyvänä yleisenä ja tehostettuna tukena. Valtiovarainministeriö on omassa raportissaan 11/2013 ehdottanut, että perheitä tukevat julkiset palvelut tulisi nähdä investointeina, joihin panostamalla voidaan välttää suurempia kustannuksia korvaavissa toimenpiteissä. (Sinko 2013.)

4.3 Yhteistyökumppanien palaute ja lisäresurssin tarve

Ensimmäisen toimintavuoden jälkeen yhteistyökumppaneilta kerätyn palautteen sekä neuvolan perhetyön tilausten määrän perusteella havaittiin lisäresurssin tarve neuvolan perhetyöhön. Kirkkonummen perusturvalautakunnalle ehdotettiin vakanssilisäystä vuosien 2012 ja 2013 budjettiin. Taloudellinen taantuma ja kunnan säästötoimet ovat aiheuttaneet sen, ettei tämä ole toteutunut.

Syksyllä 2011 neuvolan perhetyöstä pyydettiin palautetta yhteistyökumppaneilta eli perusturvan toimijoilta. Mukana oli terveydenhoitajia, lääkäreiltä, psykologi ja psykiatriset sairaanhoitajat. Yhteistyökumppaneilta kerätyn palautteen mukaan

neuvolan perhetyö koettiin onnistuneeksi ja erittäin tarpeelliseksi, mutta asiakkaita olisi enemmän kuin yksi työntekijä pystyi ottamaan. Tarve lisäresursseille oli ilmeinen. Palautteessa Kirkkonummen keskustan, Veikkolan ja Masalan alueen työntekijät kirjoittavat:

Perhetyöntekijä on tehnyt todella hienoa työtä perheiden kanssa. Kerrankin on "paikka" minne ottaa yhteyttä kun on ollut huoli äidistä / isästä / perheestä.

Joka kerta kun on ollut huoli ja olen ottanut yhteyttä neuvolan perhetyöntekijään, niin asia on edennyt nopeasti ja joka yhteydenotosta on ilm. seurannut hoitosuhde perheisiin, eli minun huoli on ollut aiheellinen. Perheet ovat olleet tyytyväisiä ja saaneet tukea vanhemmuuteen, parisuhteeseen ym, tarv. heille on järjestetty muuta-kin apua ja tukea sen jälkeen kun perhetyöntekijä on tutustunut perheeseen, hänellä kun on erilainen kontakti kotipalveluun ja lastensuojeluun, myös last.suoj.tiedot hänellä on käytettävissä.

Plussaa on, että kaikenlaiset perheet ovat kuuluneet asiakkaisiin sos. luokasta riippumatta. Tuntuu että tällä hetkellä on paljon huonosti voivia äitejä niin kuin myös isiä joiden menneisyydestä paljastuu rankkojakin asioita.

Ehdottomasti toinen työntekijä kuntaan ennekuin työmäärä kasvaa liian isoksi yhdelle.

Haasteena neuvolan perhetyön kehittämisessä resursseja lisäämällä on yhteiskunnassa vallitseva taloudellinen taantuma, jonka vaikutuksesta kuntien peruspalveluiden kehittäminen on hidastunut merkittävästi. Toisena yhteiskunnallisesti vaikuttavana asiana ovat mahdolliset kuntaliitokset ja niiden vaikutukset kuntien palvelurakenteissa.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET

Kehittämishankkeessa on kaksi tavoitetta; lyhyen aikavälin ja pitemmän aikavälin tavoite. Tässä opinnäytetyössä paneudutaan lyhyen aikavälin tavoitteeseen, joka on kehittää neuvolan perhetyötä ja moniammatillista yhteistyötä, joka on aidosti asiakkaan tarpeisiin vastaavaa. Asiakkaan luvalla heidän asiakaskirjauksista tehtiin prosessi, jossa näkyvillä on moniammatillinen yhteistyöverkosto ja tehty neuvolan perhetyö. Haastattelun ja kuvatun prosessin avulla asiakkaat kertovat kokemuksensa siitä, mitkä ovat olleet toimivia menetelmiä ja yhteistyötahoja ja mihin asiakkaat toivoisivat muutosta. Valmis opinnäytetyö on myös hyvänä tukena uusien työntekijöiden perehdytyksessä. Työnkuva ja neuvolan perhetyön prosessi avataan tässä opinnäytetyössä yksityiskohtaisesti niin, että se hyödyttää asiakkaita ja työntekijöitä.

Pitemmällä aikavälillä kehittämishankkeen tarkoituksena on saada kuntapäätäjät näkemään neuvolan perhetyön monipuolisuus ja tarpeellisuus Kirkkonummella. Neuvolan perhetyö on pyritty rakentamaan asiakkaan tarpeisiin pohjautuen. Asiakkaiden kokemuksellinen näkökulma neuvolan perhetyön vaikuttavuudesta perheiden arkeen tulee saada näkyville, sillä oikea-aikainen tuki on vaikuttavinta ja tehokkainta. Varhaisilla toimilla on mahdollista vaikuttaa siihen, ettei kalliita korjaavia toimia kuten lastensuojelua tarvita.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseen tarvitaan riittävä määrä neuvolan perhetyöntekijöitä, jotta kasvavassa kunnassa lapsiperheitä pystyttäisiin tukemaan tasa-arvoisesti ja oikea-aikaisesti. Asiakkailta nousseet toiveet tukevat myös kaikkea lapsiperheiden palveluiden kehittämistä Kirkkonummella. Samalla moniammatillinen yhteistyö vahvistuu ja asiakkaiden siirtäminen muihin palveluihin helpottuu.

6 HANKKEEN TOTEUTUS JA MAHDOLLISET RISKIT

Opinnäytetyöni on kehittämishanke, jossa haastattelun avulla ja asiakaskirjausmerkintöjä käyttäen kerätään kokemustietoa neljältä asiakasperheeltä, jotka ovat olleet neuvolan perhetyön asiakkuudessa.

6.1 Haastattelu

Tässä opinnäytetyössä on haastateltu perheitä, jotta saadaan selville asiakkaan kokemuksia saamastaan palvelusta. Haastattelu on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, sillä tarkoituksena on kerätä asiakaslähtöistä ja yksilöllistä tietoa. Haastattelun avulla perheille jää mahdollisuus kertoa omin sanoin yksilöllisestä tuen tarpeestaan ja siitä saavutettiin työllä ratkaisu haasteeseen ja miten tuki saavutettiin. Tutkimus on tarkoitus tehdä luonnollisessa ympäristössä perheiden kotona, jolloin pyritään saamaan paras ymmärrys perheen kokonaisvaltaisesta tilanteesta lasten ja perheen luonnollisessa kasvuympäristössä.

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän avulla on tarkoituksena kuvata todellista elämää ja siihen liittyviä moninaisia asioita iloiseen ja suruineen. Tutkimusperheiden arjessa olevien voimavarojen ja pulmien kokonaisvaltainen näkyväksi tekeminen on opinnäytetyöntekijälle tärkeää. (Hirsjärvi ym. 2008, 157.) Haastattelu sopii tähän kehittämishankkeeseen, sillä haastattelun aihepiirit tulevat asiakasprosesseista. Aiheet ovat jokaisella perheellä yksilölliset mutta liittyvät lapsiperheiden arkeen ja neuvolan perhetyön kanssa tehtyyn yhteistyöhön.

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruuvälineenä oleellisin on tutkija itse. Tämä tuo inhimillisyyttä aineiston näkökulmien ja tulkintojen kehittymiseen. Tutkimustyön ollessa prosessinomainen jatkuva tapahtumasarja syventyy teoria ja tutkimusaineisto tutkijan mielessä koko tutkimusprosessin ajan. Tutkijan tulee ymmärtää prosessin olevan oppimistapahtuma, joka kasvattaa tutkijan omaa tietoisuutta tutkittavasta ilmiöstä ja sitä ohjailevista tekijöistä. (Kiviniemi 2001, 68–69, 75.)

Tämän haastattelun sisältönä pyritään saamaan vastauksia miten neuvolan perhetyöllä on vaikutettu perheen arkeen? Näkyykö muutos lasten hyvinvoinnissa, vanhemmuudessa vai parisuhteessa?

6.2 Perheiden valinta

Perheet valitaan siten, että perheiden arki ja siinä olevat haasteet saadaan monipuolisesti näkyville. Tästä syystä kohdejoukko on tarkoituksenmukaisesti poimittu. (Hirsjärvi ym. 2008, 160.) Haastateltavien perheiden valinnan tekee yhdessä johtava ohjaaja sekä neuvolan perhetyöntekijä. Asiakasperheet valitaan siten, että perheiden moninaisuus saataisiin hyvin esille.

Perhe määritelmänä on tässä ajassa hyvin laaja. Jokaisella perheellä on oikeus määritellä perheenjäsenensä itse. Avioerot ovat johtaneet uusperheisiin, jolloin ihmisten psykologinen ja sosiaalinen määritelmä perheestään poikkeaa biologisesta tai juridisesta määritelmästä. Lisäksi perinteiset sukupuolijaot eivät enää ole voimassa. Perheen molemmat vanhemmat voivat hyvin olla samaa sukupuolta. Lisäksi yhden vanhemman perheet ovat lisääntyneet. (Vilén, ym. 2010, 194.) Tässä kehittämishankkeessa on tarkoituksena haastatella neljää perhettä, joiden arjessa olevat haasteet tulevat erilaisista syistä, elämäntavoista tai arvoista. Neuvolan perhetyö ja perheille ohjattu tuki pyritään kuvaamaan haastattelun avulla. Perheiden luvalla heidän asiakaskirjausmerkintöjä käytetään päiväkirjamerkintöinä salassapito huomioiden.

6.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset, joihin haen vastausta ovat:

1. Millaisilla yhteistyöverkostoilla ja neuvolan perhetyön menetelmillä vastataan parhaiten asiakkaiden tarpeisiin?
2. Saavatko asiakkaat mielestään riittävästi tukea ja tuleeeko se heidän mielestään oikeaan aikaan?

6.4 Tutkimusluvut

Opinnäytetyö eteni tutkimussuunnitelman ja siihen sisältyvän aikataulun mukaisesti. Opinnäyteyhteistyön sopimisen jälkeen opinnäytetyöntekijä haki tutkimuslupahakemuksella Kirkkonummen kunnan perusturvalautakunnalta luvan tutkimuksen tekemiseen. Tutkimuslupahakemuksessa tuli selvittää tutkimuksen tavoite; tarvittavan tutkimustiedon ja aineiston otanta, keruutapa sekä otoksen koko; tutkimusrekisterin pitäjä sekä tietojen käyttötarkoitus. Tärkeimpänä tutkimusrekisterin hävittämistä ja arkistoinnista koskeva suunnitelma, joka on eettisesti tärkeää, jotta asiakkaan yksityisyyden suoja toteutuu koko tutkimustyön ajan. (Kirkkonummen kunta. Tutkimusluvan myöntäminen. Viranhaltijapäätös 14§.)

6.5 Asiakashaastattelut ja litterointi

Neljältä asiakasperheeltä kysyttiin halukkuutta osallistua neuvolan perhetyön kehittämiseen sekä suullisesti että kirjallisesti (Liite 3). Puhelimitse sovittiin haastatteluajat sekä lupa nauhoittaa haastattelut. Kaikki haastattelut toteutettiin perheiden kotona kesäkuun 2013 aikana. Tarkoituksena oli litteroida haastattelut samalla viikolla, jotta haastattelutilanteen ilmapiiri olisi tuoreena tutkimustekijän muistissa.

Nauhoitetta syntyi neljän haastattelun aikana lähes neljä tuntia. Sen litteroimiseen kului lähes neljäkymmentä tuntia, sillä nauhoitetta joutui kuuntelemaan useita kertoja asiakkaan äänen kuuluessa hiljaa nauhoitteelta. Litteroitua tekstiä syntyi 52 sivua. Lisäksi asiakaskirjausmerkinnöistä oli tehty prosessi helpottamaan ja täydentämään asiakashaastatteluita.

6.6 Aineiston analyysi ja raportin kirjoittaminen

Haastatteluiden litteroinnin jälkeen alkoi aineiston analyysi. Aiheet tulivat esiin asiakkaiden arjesta, ja jokaisella perheellä ne olivat omanlaisensa. Tavoitteena oli löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin. Saatu aineisto luokiteltiin keskeisten

käsitteiden mukaisesti. Keskeisiä käsitteitä oli moniammatillinen työ, dialogisuus, ehkäisevä perhetyö, neuvolan perhetyö, neuvolan perhetyö vankilassa, perhekeskeisyys ja lapsen osallisuus. Pääperiaate analyysissä on, että valitaan sellainen analyysitapa, joka parhaiten tuo vastauksen tehtävään. Vaihtoehtoja on paljon tarjolla, eikä tiukkoja sääntöjä ole olemassa. (Hirsijärvi ym. 2008, 219.) Keskeisten käsitteiden avulla tutkijan oli helpompi karsia epäoleellinen aineisto kertyneestä tutkimusaineistosta.

Laadullisessa tutkimuksessa nousee haasteeksi aineiston suuri määrä, joka edellyttää määrän rajaamista tutkimuskysymysten avulla (Kiviniemi 2001, 71). Tutkimusraportin kirjoittaminen tuntui aluksi haasteelliselta, sillä asiakkailta kerätty aineisto oli runsasta ja vaati selkeää karsintaa. Lisäksi aineiston analyysissä tuli esille se, että laadullinen tutkimus on aina tutkijan tulkintaa haastatteluaineistosta. Tästä syystä suorat lainaukset asiakashaastatteluista ovat tärkeitä, jotta myös raportin lukijalle jää mahdollisuus tehdä omat tulkinnat.

Tutkimusaineisto oli runsasta ja yksistään vankilassa tehtävä perhetyö olisi ollut riittävä yhteen opinnäytetyöhön. Neuvolan perhetyössä riittää tutkittavaa tulevaisuudessa paljon. Esimerkkinä voi mainita vaikuttavuuden arvio pitkällä aikavälillä. Ehkäisikö neuvolan perhetyö korjaavan työn tarvetta koko varhaislapsuuden ajan?

6.7 Opinnäytetyön eettisyys

Perheet, jotka haastatellaan, tullaan kuvaamaan opinnäytetyössä siten, että heidän henkilöllisyyttään ei missään vaiheessa voi tunnistaa. Lapset tullaan kuvaamaan sukupuolineutraalisti lapsina, mutta heidän ikänsä esitetään siksi, että heidän kehitysvaiheensa tulee lukijalle selväksi.

Perheiltä saatava tieto on arkaluonteista ja salassa pidettävää. Salassapitovelvollisuus on minulle työntekijänä ja opinnäytetyön tekijänä ehdotonta työskentelemissä perheiden kanssa, ja se on voimassa tämän opinnäytetyön kaikissa vaiheissa. Yksityisyyden suojan säilyminen on opinnäytetyössä tärkeintä. Tutki-

musluvan saaminen Kirkkonummen kunnan perusturvalautakunnalta edellytti, että tein tarkan tutkimussuunnitelman, johon sisältyi tutkimuslupahakemuksen täyttäminen. Tutkimuslupahakemuksessa kerroin opinnäytetyöhöni tarvittavan tutkimustiedon ja aineiston otannan, keruutavan sekä tietojen käyttötarkoituksen. Tutkimusrekisteritietoja poimin asiakaskirjausmerkinnöistä, eli Kirkkonummen kunnan ylläpitämästä rekisteristä. Poistin henkilötiedot asiakirjoista välittömästi tulostuksen jälkeen. Perheille annoin tunnistetiedot A, B, C ja D tutkimuksen tekoajaksi. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin käyttämällä tunnistetietomerkkejä A, B, C ja D. Opinnäytetyön valmistuttua hävitän asiakaskirjaukset tuhottavien asiakirjojen säiliöön Kirkkonummen kunnan perusturvan ohjeistuksen mukaisesti. Nauhoitteet tutkimushaastatteluista hävitetään myös ohjeiden mukaisesti. Tutkimusluvan myönsi minulle sosiaalityön päällikkö Pekkarinen-Keto viranhaltijanpäätöksellä. (Kirkkonummen kunta. Tutkimusluvan myöntäminen. Viranhaltijanpäätös 14§.)

Tässä tutkimuksessa käytettyä teoriaa pyritään yhdistämään opinnäytetyöhön niin, että toisen tekstiä ei plagioida. Tekstejä lainatessa lähdemerkinnät pyritään laittamaan asianmukaisesti tieteelliselle tutkimustyölle asetettujen vaatimusten mukaisesti lähdeluetteloon. (Hirsjärvi ym. 2008, 26.)

Raportissa käytetään mahdollisuuksien mukaan suoria lainauksia asiakashaastatteluista, sillä pyritään antamaan lukijalle mahdollisuus tehdä omia tulkintoja tehdystä työstä (Hirsjärvi ym. 2008, 26). Riskinä puolueettomalle asiakaspalautteelle on se, että neuvolan perhetyöntekijä on kehittämishankkeen takana. Tästä syystä kysymykset pohditaan yhdessä perhetyön johtavan ohjaajan kanssa. Opinnäytetyö tullaan tekemään niin, että tutkimuksen eettiset näkökohdat tulevat oikein huomioon otetuksi (Hirsjärvi ym. 2008. 25–27).

Opinnäytetyöntekijä on perheelle tuttu neuvolan perhetyöntekijänä. Pohdintaa herätti se, minkälaisia vastauksia perheet tästä syystä antavat tutkimushaastattelussa. Miten tutkijanrooliin vaihtaminen on vaikuttanut asiakkaan suhtautumiseen vastauksia antaessa. Olisivatko vastaukset olleet toisenlaisia, mikäli opinnäytetyö olisi tehty parityönä ja haastattelija olisi ollut perheelle tuntematon. Perheelle vieras haastattelija olisi voinut saada haastattelun aikana perheiltä

tietoa, joka olisi sisältänyt kriittisempää palautetta neuvolan perhetyöstä. Erityisesti tilanteessa, jossa neuvolan perhetyöntekijä ohjaa asiakkaan saattaen lastensuojelun asiakkuuteen. Tämä saattaa aiheuttaa monenlaisia negatiivisia tunteita asiakkaissa, myös kielteisiä tunteita aiheen esille ottanutta työntekijää kohtaan. Koti ja perhe ovat intiimein alue ihmisellä. Työskentely perheiden kotona edellyttää vahvaa luottamusta työntekijään. Tästä syystä opinnäytetyöntekijän ja asiakkaan vuorovaikutussuhde on jo ennen tutkimushaastattelua muodostunut vahvalle luottamukselle. Tästä syystä voidaan olettaa, että tutun henkilön haastattelun avulla on voitu saada esille enemmän tietoa, kuin haastateltava olisi vieraalle haastattelijalle kertonut.

7 HAASTATTELURAPORTIT JA TEHTY NEUVOLAN PERHETYÖ

7.1 Nuori yksinhuoltajaäiti

Ensimmäinen haastateltavani oli alle kaksikymmentävuotias äiti, jonka kanssa työskentely aloitettiin raskauden puolivälissä. Nuoren äidin perhe, suku ja ystävät olivat suurena tukena äidille ja vauvalle. Voimavaroja nuorella äidillä on avoimuus ja motivaatio tuelle. Asioiden puheeksi ottaminen on äidin kanssa ollut helppoa. Äiti on osoittanut myös vastuunottoa aloittaessaan päihteettömyyden raskauden varmistuttua. Hänellä on voimakas luottamus tulevaisuuteen ja itseensä äitinä.

Aloitamme haastattelun käymällä läpi tutkimuspyyntökirje ja se, ettei tutkittavan henkilöllisyys tule missään vaiheessa esille. Asiakaskirjauksista kopiot ovat haastateltavan luettavana koko haastattelun ajan.

7.1.1 Ensimmäinen yhteydenotto neuvolan perhetyöhön

Ensimmäisenä palaamme tilanteeseen, jossa haastateltavan ystävä oli yhteydessä neuvolan perhetyöntekijään puhelimitse. Soittaja kysyy, kuinka toimia tilanteessa, jossa ystävä on raskaana, mutta toimii kuin ei ymmärtäisi raskautaan. Ystävä juhlii edelleen viikonloppuisin ystäviensä kanssa käyttäen alkoholia ja tupakkaa. Soittaja sai yhteystiedot äitiysneuvolaan ja ohjeet yhteydenottoon. Soittaja ja tuleva äiti varasivat ajan heti seuraavalle päivälle. Äiti kertoo haastattelussa, että hän oli kieltänyt raskauden mielestään ja vasta kuultuaan vauvan sydänäänet hän ymmärsi raskauden olevan totta.

7.1.2 Äitiysneuvola ja HAL-poliklinikka

Äitiysneuvolan terveydenhoitajan pyynnöstä neuvolan perhetyöntekijä tuli mukaan toiselle neuvolakäynnille. Terveydenhoitaja kertoi tekevänsä ennakollisen lastensuojeluilmoituksen liittyen äidin päihteidenkäyttöön raskauden aikana. Lisäksi äiti sai lähetteen Jorvin äitiyspoliklinikalle, jossa toimii HAL-poliklinikka, joka on erityisäitiyspoliklinikka, jos raskauden aikana on ollut alkoholin, huumei-

den tai lääkkeiden käyttöä. HAL-poliklinikalla työskentelee lääkäri, kättilö sekä sosiaalityöntekijä. Hoidon tavoitteena on päihteiden käytön lopettamisen lisäksi todeta ja hoitaa raskauden aikana syntyneet päihteiden aiheuttamat sikiön kehitys- ja kasvuhäiriöt. (HUS-sivut.)

Äiti kertoi kokemuksestaan tehostetusta raskauden seurannasta:

Noi kaikki sairaalakeikat ja tolee oli tollasta tuomitsemista et niistä jäi sellainen tunne, et mä olen joku jäätävä hulttioäiti, niin se sillai loukkas vähä.

7.1.3 Neuvolan perhetyön monipuolisuus

Äitiysneuvolan käynnillä neuvolan perhetyöntekijä kertoi äidille, että työn tarkoituksena on tukea äitiä käytännön asioissa sekä vanhemmuuteen ja lapsen hoitoon liittyvissä asioissa. Äiti kertoi olevansa halukas vastaanottamaan neuvolan perhetyötä. Hän kertoi haastattelussa neuvolan perhetyön tukeneen ohjauksessa vauvan elämään ja arkeen sekä ymmärtämään äidiksi tulon merkityksen. Tärkein kaikesta, että äiti oivalsi olevansa vastuussa muusta ihmisestä kuin vain itsestään.

Ennen vauvan syntymää neuvolan perhetyön kotikäyntejä oli viikoittain. Ensimmäisten kotikäyntien aikana keskityttiin palveluohjauksen keinoin kertomaan äidille eri KELA:n tuet, kuten äitiysavustus, äitiyspäivärahat, elatustuet ja autettiin täyttämään hakemukset.

Lisäksi palveluohjaukseen liittyi käynti aikuissosiaalityöntekijän luona ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen selvittämiseksi ja myöhemmin lastenvalvojan luona vahvistamassa äidin virallinen yksinhuoltajuus. Aikuissosiaalityöntekijä arvioi äidin kokonaisvaltaisen tilanteen ja sen, että neuvolan perhetyö olisi riittävä tuki äidille. Toimeentulotuen tarvetta äidillä ei ollut. Äiti koki, ettei käynnistä aikuissosiaalityöntekijän luona ollut hyötyä, mutta lastenvalvojan kanssa tehty yhteistyö johti parhaaseen mahdolliseen tulokseen.

Perhetyön menetelminä käytettiin myös Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa (Liite 1.) sekä Vanhemmuuden roolikarttaa (Liite 2.). Nämä äiti koki hyvinä keskustelun alustuksina ja työvälineinä oivalluksessa äidiksi tulosta. Keskustelukertojen aikana työntekijä sai ymmärryksen vastuullisesta nuoresta naisesta, joka toivoo lapsensa parasta. Tulevaisuuden äiti näkee lapsensa kautta. Keskusteluiden lisäksi rinnalla oli äidin ystävien järjestämää ”vauvahässäkkää” ja äitiyspakkausten tuleminen kotiin. Nämä äiti koki tärkeinä asioina kohti äitiyttä.

Vauvan synnyttyä kotikäyntejä oli viikoittain yksi tai kaksi. Yksi kotikäynneistä toteutettiin yhdessä äitiysneuvolan terveydenhoitajan kanssa heti vauvan synnyttyä ja kotiuduttua. Yhteistyö äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajan kanssa oli säännöllistä ja jatkuvaa. Vauva kasvoi ja kehittyi hyvin. Vuorovaikutus vauvan ja äidin välillä oli hyvää. Äiti oppi nopeasti tulkitsemaan vauvansa itkut. Hän sai paljon apua omalta äidiltään. Aluksi äiti imetti vauvaa, mutta luopui imetyksestä, kun alkoi uudelleen tupakoida. Vauvasta ja äidistä ei ole työs-kentelyn kuluessa ollut minkäänlaista lastensuojelullista huolta.

Äidiltä kysytään onko tuki ollut riittävää ja oikea-aikaista?

Mun mielestä joo, koska no niin tosi paljon et niin enempää ei olis periaatteessa voinut toivoa. Oikea-aikaista tai sillee joo.

Muutoksesta itsessään äiti kertoo, että hänellä ei ole enää muuta puhuttavaa kuin lapsi. Omasta arjestaan vauvan kanssa hän sanoo:

Ei mulla ole jäänyt mitään kaivaa. Et ollaan nyt parhaimmassa tilanteessa mitä vois olla. Mä oon kuitenkin ihan tasapainoinen nyt.

Pysähtyminen pienen lapsen äärelle ilman aiemmin läsnä olleita isovanhempia tai ystäväpiiriä aiheuttaa yksinäisyyttä ja arki voi olla hyvinkin vaikeaa. Kuten Mäkelä (2011) luennossaan sanoo: ”Vanhemmaksi kasvaminen on aikuisuuden suurin tehtävä ja vahvimpia psykobiologisia tehtäviä. Onnistuakseen vanhempana, tarvitaan ympärille enemmän vanhempia ja toisia aikuisia vanhempien tueksi. Yksin ei tarvitse selvitä. Mikäli vanhempi jää yksin ja saa kokemuksen tuen puuttumisesta hänen stressitasonsa kasvaa traumaattisesti ja toimintamahdollisuudet supistuvat. Stressin aiheuttajaa eli lasta kohtaan tulee negatiivi-

sia tunteita, jotka vaikeuttaa ja aiheuttaa häiriötä tämän kasvussa ja kehityksessä. Tästä syystä perheiden tukeminen heidän omissa luonnollisissa kasvuympäristöissä olisi paras ennaltaehkäisevä tuki”. (Mäkelä 2011.)

Lapsi tarvitsee itselleen kasvuympäristön, jossa hän voi kasvaa turvallisesti sekä fyysisesti että psyykkisesti. Hän tarvitsee kokemuksen kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta sekä selkeät rajat, jotka rakennetaan rakkaudella lapsen kulloistakin ikävaihetta kunnioittaen. Eri kasvuvaiheiden kokemukset hyvästä ja turvallisesta hoivasta auttavat lapsen terveeseen kasvuun ja kehitykseen. (Kalland 2011.)

7.2 Avovankilassa ja kotona tehtävä neuvolan perhetyö

Äitiysneuvolan terveydenhoitajan otti äidin luvalla yhteyttä neuvolan perhetyöntekijään. Äiti odotti esikoistaan loppuraskauden vaiheessa. Mies ei elänyt arkea hänen kanssaan, sillä hän oli suorittamassa vankeusrangaistusta. Äiti oli tästä syystä yksinäinen. Miehellä oli halu ja toive jaettuun vanhemmuuteen alusta asti. Äidillä oli riskiraskausseuranta perussairauden vuoksi Naistenklinikalla.

Perheellä oli paljon voimavaroja, jotka neuvolan perhetyöntekijä nopeasti havaitsi. Parisuhde oli lujittunut, vaikka välillä oli ollut vaikeaa. Molemmilla oli toive kehittyä vanhempana ja katkaista omien ylisukupolvisten haasteiden ketju oman lapsen kohdalla. Äidillä oli oma yritys ja hän toimi ahkerasti yrityksensä parissa. Mies oli sitoutunut rikoksettomaan elämäntapaan, odotti koevapauteen pääsyä ja oli hyvin motivoitunut perhetyön tuelle. Molemmat olivat avoimia ja perhetyöhön sitoutuneita.

7.2.1 Neuvolan perhetyö äidin kanssa

Tapasin tulevan äidin ensikertaa hänen muutettua uuteen kotiin. Kävimme läpi perheen toiveita ja tarpeita sekä voimavaroja. Kerroin äidille neuvolan perhetyön mahdollisuudesta tukea perhettä ja äitiä synnytykseen, arkeen ja vanhemmuuteen liittyvien asioiden kanssa. Myös lapsiperheiden kotipalvelun mukaan ottaminen perheen tukiverkoston oli luontevaa. Neuvolan perhetyön ku-

luessa on äidin tukena oltu myös sekä äitiys- että lastenneuvolan käynneillä sekä sairaalakäynneillä. Myös ensimmäinen kotikäynti vauvan synnyttyä tehtiin yhdessä terveydenhoitajan kanssa. Perheen tukena on myös oltu etsiessä psykososiaalista tukea synnytyksen jälkeiseen traumaan perusturvan psykologilta. Myös varhaiskasvatuksen henkilöstö ja neuvolan perhetyö on toiminut yhteistyössä, kun lapsi kasvoi ja tarvitsi päivähoitoa.

Mies ilmaisi perhetyöntekijälle puhelimitse halukkuutensa osallistua mahdollisimman paljon raskauteen, synnytykseen ja isyyteen. Äiti toivoi miestä mukana synnytykseen, mutta nopeasti selvisi, että tämä ei ole välttämättä mahdollista. Mies ei pääsisi vankilasta nopeasti vaan poistumislupa-anomuksen kautta. Mies oli hakenut siirtoa avovankilaan, jotta tapaamiset perheen kanssa helpottuisivat ja hän saisi vankilassa myös jotain tekemistä. Isän oikeuksien selvittämiseen sain tukea esimieheltäni johtavalta ohjaajalta, joka oli yhteydessä suljettuun vankilaan, jossa meille järjestettiin verkostotapaaminen. Tapaamisessa oli läsnä tuleva äiti ja isä, sekä vankilan erityisohjaaja, neuvolan perheohjaaja sekä perhetyön johtava ohjaaja.

7.2.2 Synnytys ja Doula

Äiti oli aivan uudessa tilanteessa kuultuaan, ettei mies pääsisi tueksi synnytykseen. Otin yhteyttä Ensi- ja turvakotien liittoon, jossa on koulutettuja synnytyksen tukihenkilöitä. Doula tapaa perheen ennen synnytystä ja sen jälkeen. Tapaamisten tarkoituksena on käydä perheen tarpeet ja toiveet tuesta, jota doula antaa raskauden kulkuun tai synnytykseen liittyen. Synnytyksessä doula on äidin tai perheen tukena rohkaisemassa synnyttäjää. Hänen tehtävänänsä on olla herkkänä äidin toiveille. Synnytyksen jälkeen perhe voi vielä tavata doulan synnytyksen läpikäymiseksi. (Ensi- ja turvakotien liitto. Doula.)

Isä pääsi osallistumaan käynnistettyyn synnytykseen siirryttyään avovankilaan ennen synnytystä. Doula oli myös hänen tukeaan kertoen synnytyksen kuluista, koska isä ei ollut osallistunut synnytysvalmennukseen.

Haastattelussa vanhemmat kertovat synnytyksen olleen hyvin vaikea. Äiti kertoi, että synnytyksen hoitaneen kättilön asenne häntä kohtaan oli muuttunut epä-kunnioittavaksi hänen kerrottuaan, että lapsen isä on tulossa vankilasta mukaan synnytykseen. Doulan perhe koki tarpeelliseksi, mutta olisivat toivoneet häneltä rohkeutta puuttua synnytyksen epäkohtiin. Synnytyksen selvittäminen ei ole äidin mukaan ollut riittävää. Naistenklinikan henkilökunnalta äiti toivoisi parempaa yhteistyötä. Neuvolan perhetyöntekijä oli äidin toivomuksesta mukana usealla käynnillä Naistenlinikalla ennen synnytystä ja synnytyksen jälkeisten asioiden selvittämisessä.

7.2.3 Lapsiperheiden kotipalvelun tuki

Äidin ja lapsen kotiuduttua sekä neuvolan perhetyöntekijä että kunnan kotipalvelun kodinhoitajat olivat äidin tukena päivittäin mahdollistaen hänelle lepoa ja toipumista raskaasta synnytyksestä. Haastattelussa äiti kertoo, että erityisesti heti vauvan synnyttyä ja heidän kotiuduttuaan kahdestaan olivat yönät hyvin katkonaisia vauvan mahakipujen vuoksi. Saamaansa lapsiperheiden kotipalvelun tukeen äiti oli tyytyväinen. Myöhemmässä vaiheessa kotipalvelu tuki äidin voimavaroja hoitamalla vauvaa ja tukemalla vauvan säännöllisen päivärytmin kehittymistä. Kotipalvelu auttoi myös muuttoon liittyvissä asioissa, pakkaamisessa ja tavaroiden purkamisessa. Äidille mahdollistettiin osallistuminen yrittäjän velvollisuuksiin pienimuotoisesti hoitamalla lasta kotona kotipalvelun avulla.

7.2.4 Neuvolan perhetyö vankilassa

Avovankila oli halukas yhteistyöhön neuvolan perhetyöntekijän kanssa. Johtavan ohjaajan kanssa varattiin aika vankilakäynnille, jossa esiteltiin neuvolan perhetyön suunnitelma. Tapaamiskerrat ja niiden tavoitteet oli selkiytetty ja esiteltiin vankilan ohjaajalle ja sosiaalityöntekijälle. Suunnitelma kirjattiin myös osaksi isän rangaistusajan suunnitelmaa.

Rangaistusajan suunnitelma eli Ransu on lomake, joka laaditaan Rikosseuraamusviraston vahvistamalle lomakkeelle. Suunnitelmaan sisällytetään henkilötietojen lisäksi vangin rikoshistoria ja tuomiot sekä vangin sosiaaliset olosuh-

teet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat. Rangaistusajan suunnitelmassa on myös arviot vangin kokonaisvaltaisesta tilanteesta. Neuvolan perhetyö liitettiin rangaistusajan suunnitelmassa kohtaan, jossa määritellään tekijät, joilla todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin voidaan vähentää. (Valtioneuvoston asetus vankeudesta 509/2006).

Tapaamiskerroilla keskityttiin vanhemmuuteen, vauvaperheen arkeen, vauvan päivärytmiin sekä muuttuneeseen parisuhteeseen keskusteluin ja eri menetelmiä käyttäen. Apuna keskusteluiden avauksessa ja tunteiden tunnistamisessa oli Pesäpuun Tunnekortit, Vanhemmuuden tikkataulu, Perhe hankkeen haastattelulomakkeet liittyen vanhemmuuteen ja parisuhteeseen. Isä osallistui aktiivisesti vauvan hoitoon tapaamisten aikana.

Vanhemmat kokivat menetelmien olleen hyviä, ja auttaneen avaamaan tunteita jotka liittyivät vanhemmaksi tulemiseen. Kysymykseen auttoiko keskustelumme oivaltamaan, minkälainen lapsiperheen arki on kun isä palaa kotiin ja auttoiko tapaamiset rikoksettomaan elämäntapaan sitoutumisessa ja näkemään mikä oli tärkeää?, isä vastasi:

Kyllä se aina avas silmiä. Kyllähän se kylmä totuus on, että joku tommonen lapsen saanti, se niin ku pitää olla tunnevammanen jo jos et sä niitä rikoksen tekemisiä lopeta. Ei noita kasvateta niitten vankilan pleksien takaa. Se on ihan varma juttu. Ei niitä lapsia pidä tehdä jos ei niihin sitoudu, et kyllähän se pitää kans muistaa et ei niitä tehdä vaan saadaan.

Vauvan mukana oleminen perhetyön käynneillä oli tärkeää vauvalle ja vanhemmille. Molemmat vanhemmat arvioivat haastattelussa, että se oli isän ja lapsen vuorovaikutukselle ja vanhemmuudelle ehdottoman tärkeää. Elämä vauvan kanssa oli aivan uusi ja vauvan tarpeiden ymmärtämiseen ja perusasioihin tarvittiin tukea. He epäilevät, etteivät he omilla yrityksillään olisi saaneet lasta tapaamaan isää vankilaan. Isä kokee, että vankilaan saatu tuki oli äärettömän tärkeää.

Isän ollessa osa lapsen luonnollista turvaverkkoa lapsi saa turvaa, virikkeitä ja aikaa. Turvallinen vuorovaikutussuhde mahdollistaa vauvalle mallin ja peilin

vuorovaikutuksessa olemisesta. Tätä hän kasvulleen ja kehitykselleen tarvitsee. Molempien vanhempien mukana oleminen arjessa on tärkeää. Lapset saavat arjessa mukana olevalta ja läsnä olevalta isältä turvallisuuden tunnetta, joka suojaa lasta ja edistää elämässä selviytymistä. Isien vahva mukana oleminen perhe-elämässä tarjoaa mahdollisuuden kehittyä omassa tunne-elämässään. Tämä antaa lapsille mahdollisimman tasapainoisen elämän. Parisuhteen tukemiseen tulee kiinnittää huomiota, sillä se edistää isien sitoutumista vanhemmuuteen. Mikäli isä kokee perheessään ulkopuolisuutta, saattaa hän erotilanteessa jättäytyä kauas lapsestaan. (Hellsten & Salonen 2011, 29; 32–33.) Tästä syystä työskentely koko perheen kanssa oli tärkeää, ja isän mukaan ottaminen vauvan elämään alusta asti oleellista. Molemmat kokevat, että parisuhteessa vahvuutena on aina ollut se, että he ovat olleet hyviä puhumaan keskenään. Äiti kertoo parisuhteen vahvistuneen ja heidän olevan sielunkumppaneita.

Neuvolakäynneille tai synnytysvalmennukseen isä ei päässyt. Isä kertoi kokemuksenaan, että hänen pääsemisensä mukaan sairaala- tai neuvolakäynneille oli vaikeaa. Näin ei ollut kaikkien vankien kohdalla ja isä koki epätasa-arvoa tästä. Isä saatiin Naistenklinikan äitiyspoliklinikan synnytyksen jälkeisille käynneille mukaan perustelemalla ammattihenkilön kirjoittamin puolloin miksi hänen läsnäolo oli välttämätöntä. Johtava ohjaaja sekä neuvolan perhetyöntekijä joutuivat kirjoittamaan useita kirjallisia puoltoja sekä terveydenhoitajan käynneille että sairaalakäynneille. Isä kertoo kokemuksestaan:

Olihan se muutenkin semmosta et kaikki mitä ne lupas, silloin ku sä olit siinä paikalla niin sitten kun sä poistuit paikalta niin sit seuraavana päivänä kaikki asiat aina muuttui.

Lapsella on oikeus tavata vankilassa olevaa vanhempaansa. Vanhemmat olivat tästä oikeudesta tietoisia. Vanhemman ja lapsen hyvä suhde tukee vanhemman kokonaisvaltaista sitoutumista yhteiskuntaan vankilasta kotiuduttuaan. Kotiutuva vanki saa ymmärryksen siitä, että yhteiskunnassa voi pyytää ja saada tukea arkeen ja elämään eikä rikoksien tekemiseen tarvitse palata. Perhe toivoo, että kotikuntien tekemää työtä vankiloissa lisättäisiin. Kotikunta osoittaisi pitävänsä huolta myös vankilassa olevasta kuntalaisestaan.

Isä kertoo: *Sä tuut pitkältä tuomiolta siviiliin. Siin on muutenki alkuun hakemist, että sä pääset ja löydät sen oman roolin siel tavallaan siel yhteiskunnassa. Niin se, et sullei sit oo mitään kontaktia ollu ja siel on yhtäkkiä pieni lapsiki vielä himassa niin siin käy äkkii sillee, et tota kääntyy kantapääät siellä ovella ja suuntaa johki muualle.*

Äiti kertoo: *Eli pitemmällä aikavälillä, ei välttämättä pitemmälläkää toi tulee säästää yhteiskunnan varoja koska varmasti on laskettu et tulee paljo kalliimmaks sitte mahdolliset rikoksen uhrit, vankilatuomiot mitä ne maksaa päivässä ku sitte palkattais tarpeeks henkilökuntaa joka sitoutuis tekee tämmöstä perhetyötä.*

7.2.5 Rikosseuraamuslaitoksen kanssa ehdonalaisvalvonnan yhteistyö

Isän päästessä siviiliin ja siirtyessä ehdonalaiseen valvontaan liitettiin valvonnat neuvolan perhetyön kotikäynteihin, jolloin neuvolan perhetyöntekijä toimi apuvalvojana. Aloite tähän tuli isältä ja Rikosseuraamuslaitoksen uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistolta. Neuvolan perhetyöstä tuli tuen ja kontrollin yhteensovittamista ja tämä oli asiakkaan tiedossa

Yhdyskuntaseuraamustoimistojen tehtävänä on vastata ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnasta ja sen toimeenpanosta. Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanojen ohessa pyritään ehkäisemään rangaistuksia suorittavien asiakkaiden uusintarikollisuutta ja rikollisuudesta aiheutuvaa syrjäytymistä. Tapaamiset toteutettiin ehdonalaissuunnitelmaa noudattaen säännöllisinä ja niihin sisällytettiin rikoksiin liittyvät keskustelut, perhetyö, sekä viranomaisyhteistyö. (Rikosseuraamuslaitos 16.4.2012. Todistus.). Perhetyön ja valvonnan yhteensovittamisen ja onnistuneen läpikäymisen toivottiin lisäävän asiakkaan luottamusta omiin kykyihinsä tulevaisuudessa sekä luottamusta viranomaisiin ja läheisiin ihmisiin tarvittavan tuen järjestäjinä. (Rikosseuraamusalan asiakaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen. 43.)

Vapautuvat vangit tarvitsevat paljon tietoa vapauttamisen jälkeisistä olosuhteista ja siviiliverkostojen luominen ennen vapautumista on tärkeää. Palveluverkoston luominen vankilassaoloaikana edellyttää yhteistyötä eri henkilöstöryhmien välillä. Näitä on vankien yksilöllisten tarpeiden mukaan sosiaali-

veydenhuollon, kuntoutuksen ja työtoiminnan sekä kolmannen sektorin ja viranomaisverkoston henkilöstön välillä. Vapauttamisvaiheessa näiden verkostojen olemassaolo tukee vankien vastuunottamista itsestään. Tärkeää olisi, että sisäinen kontrolli tulee ulkoisten tilalle. Identiteetin kannalta on tärkeää saada itselleen joku vankilamaailman ulkopuolinen rooli. (Rikosseuraamusalan asiakas- kaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen. 2008, 36–38.)

Vanhemmuuden identiteetin omaksuminen on ollut asiakkaalle tärkeää. Kuntouttavan toiminnan kautta on vapautuvalla vangilla valmiiksi uusia toimintamalleja sekä toimivat verkostot, joiden avulla voisi välttyä uusien rikosten tekemiseltä. Arjenhallinnan, parisuhteen sekä vanhemmuuden tukeminen ovat parhaita paikkoja tukea vangin rikoksetonta elämää ja sitouttaa tavalliseen arkeen. Hyvissä ajoin ennen vapautumista aloitettu työskentely tämän perheen kohdalla oli tärkeää. Kuntien toimijoiden olisi tärkeää saada näkyville vankiloissa olevien kuntalaistensa kanssa tehtävä yhteistyö.

Rikosseuraamusviraston työryhmä on mietinnössään korostanut vankeusprosessin kehittämistä niin, että vapautumisen valmisteluun panostettaisiin ja tarvittavat kuntouttavat toiminnot jatkuisivat saumattomasti yhteiskunnassa selviytymisen varmistamiseksi. Tärkeää olisi, että siviili- ja rikosseuraamusalan viranomaiset vastaisivat palvelutarpeisiin saumattoman yhteistyön saavuttamiseksi. Seuraamusjärjestelmä kotikunnan sosiaali- ja terveystieteiden ja työvoimapaikoiden välillä saataisiin toimimaan kokonaisvaltaisesti. Tällä varmistettaisiin yksittäisten vankien integroituminen yhteiskuntaan. (Rikosseuraamusalan asiakas- kaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen 2008, 39–40.)

Asiakasperheen isä sitoutui ehdonalaisvalvonnan sisältäviin neuvolan perhetyön käynteihin ja keskusteluihin. Isä koki vuoden pituisen ehdonalaisvalvonnan sisältäneen neuvolan perhetyön jakson menneen hyvin ja hänellä ei ole siitä kuin positiivista sanottavaa. Roolit neuvolan perhetyöntekijänä ja ehdonalaisvalvojana koettiin sopineen yhteen. Ylisektorisen yhteistyön Rikosseuraamuslaitoksen kanssa perhe koki toimineen hyvin. Kotikuntien työntekijöiden suorittama valvontaa perhe koki tarpeelliseksi lisätä. Perhe koki neuvolan perhetyön olleen riittävää ja oikea-aikaista ja tärkeää heille.

Isä kertoo: *Toimi loistavasti, et ei mitään niinku ongelmaa ollut. No kyllä mä näkisin et se olis hyvä. Hyvä vaikka silloin siinä pääsee siihen perheeseen sisään, niinku sä olet paljon enemmän tietoinen niistä asioista jos sä olisit pelkkä valvoja tai sitten tavallaan kun siis yksi henkilö hoitaa siten tavallaan molempia asioita ehdonalaisvalvontaa ja tämmöistä näin. Se on hyvä myös sille valvottavalle – paljon helpompaa ku sit et se yks ihminen kelle puoleen pystyy kääntyy jos on jotain mitä tarvii.*

Kirkkonummen kunnan neuvolan perhetyö on ollut yhteiskunnallisesti merkityksellistä työtä. Neuvolan perhetyöntekijä kävi Diak:in Ehjä-perhe hankkeen täydennyskoulutuksen vuonna 2010. Ehjä perhe-projektissa (2007–2010) perustettiin vuonna 2008 vankiperhetyön verkosto. Verkoston tavoitteena on vankiperhetyön osaamisen kokoaminen ja levittäminen, vankiperhetyössä havaittujen hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtäminen ja keskeisten työssä esiintyvien ongelmakohtien esillä pitäminen sekä näistä tiedottaminen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2012.)

Vankiperhetyönverkostoon, nykyiseen Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoon (Kriminaalihuollon tukisäätiö.) Kirkkonummen kunnan edustajat neuvolan perhetyöntekijä sekä johtava ohjaaja liittyivät vuonna 2010. Vankiperhetyön toiminnassa korostetaan ennakoivaa perhetyötä. Myös 2006 voimaantullut vankeuslaki korostaa suhteiden ylläpitämistä läheisiin. Perhe on keskeinen voimavara myös vangille hänen vankilassa ollessaan ja yhteiskuntaan sijoittumisessa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2012; Sassi 2012. 12–13.) Kirkkonummen kunnan tekemä neuvolan perhetyö vankilassa on dokumentoituna Portti vapauteen nettisivujen ammattilaisten sivustolla. Sivustolle kerätään hyviä käytäntöjä ammattilaisten käyttöön. (Portti vapauteen – Neuvolan perhetyö vankilassa.)

7.3 Tukea vaikeasti sairaan lapsen perheelle

Lastenneuvolan terveydenhoitaja on yhteydessä perheen pyynnöstä neuvolan perhetyöntekijään. Perhe toivoi keinoja 3-vuotiaan kiukkuun ja uhmaan. Perheessä oli myös alle 1-vuotias lapsi, jolla paljon sairaalakäyntejä ja tutkimuksia.

Diagnoosi oli tuolloin vielä epäselvä, mutta kysymyksessä oli kuitenkin joku vakava ja harvinainen sairaus.

Perheellä on paljon voivavaroja. Parisuhde on vahva ja sen merkitys raskaassa tilanteessa on tärkeä. Vanhemmuus on jaettua ja toimivaa. Kasvatuskäytännöt ovat johdonmukaisia ja lapsen ikätasoisia. Lasten vuorokausirytmä on säännöllinen ja toimiva. Perheellä on laaja verkosto isovanhemmista, sukulaisista ja ystävistä.

7.3.1 Neuvolan perhetyön aloitus ja palvelukartoitus

Perheellä oli toiveena saada keinoja ja jaksamista vanhemmille lapsen uhman edessä. Äiti kertoo haastattelussa, ettei muista paljoa neuvolan perhetyön alusta, sillä perheen arki oli hyvin rankkaa ja aikuisena tilanteiden yläpuolella olemisessa haastetta. Elämä tuolloin oli äidin kertoman mukaan yhtä jatkuvaa vuoristorataa uhman ja rajojen hakemisen kanssa. Sairaalakäyntejä oli viikoittain useita pienemmän lapsen kanssa. Neuvolan terveydenhoitajan tarjoama tuki koettiin ainakin henkisenä helpotuksena, että oli väylä mistä sai aloitettua taakan purkamista. Voimavarakeskeisenä työnä neuvolan perhetyöntekijä kävi läpi perheen voimavarat, joita oli paljon. Näillä keskusteluilla pyrittiin saamaan perheelle kokemus siitä, että he toimivat jo aivan oikeaan suuntaan lastensa kanssa. Voimavarat vaihtelivat työn kuluessa inhimillisesti.

7.3.2 Lapsiperheiden kotipalvelu

Ensimmäisellä kotikäynnillä tarve lapsiperheiden kotipalvelun tekemiselle säännölliseksi, maksuttomaksi ja tarpeenmukaiseksi tuli selväksi. Kotipalvelun kodinhoitajat olivat vanhemman lapsen kanssa pienemmän lapsen sairaalakäyntien ajan. Äidille mahdollistettiin myös aikaa hoitaa asioita ja ylläpitää omaa jaksamistaan hoitamalla molemmat lapset äidin poissa ollessa. Kokemuksestaan kotipalvelusta äiti kertoo:

Kotipalvelu on auttanut aivan hirveän paljon. Meillä oli nämä sairaalakäynnit tämän nuoremman kanssa ja tota oltiin silloin jaksamisen ääri rajoilla. Oon mä silloin miettinyt ja edelleenkin mietin, mitenkä-

hän me oltais edes selvitty ilman kotipalvelua. Se on ollut meidän jaksamisen kannalta ihan konkreettinen apu. Elikkä me oltiin muutenkin vaikka me saatiin sitä apua, niin se tilanne oli tosi vaikea, mutta se antoi jaksamista omaan arkeen. Ja yllättävän paljonkin, se oli niin iso konkreettinen asia arjessa. Sai omaa aikaa ja apua.

7.3.3 Vammaispalvelu

Pienemmän lapsen sairaalakäyntien määrä ja hoidon vaativuus edellyttivät mielestäni perheen asiakkuuden aloittamisen arviointia vammaispalvelun sosiaalityön puolelta. Tästä syystä perheen luvalla otin yhteyttä kunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijään ja ehdotin asiakassuunnitelman tekemistä voimassaolevan vammaispalvelulain puitteissa sekä omaishoitajuuden arviointia. Neuvolan perhetyöntekijä oli mukana ensimmäisellä kotikäynnillä, jossa oli myös läsnä sosiaaliohjaaja sekä sosiaalityöntekijä vammaispalveluista. Mitään valmiita vastauksia tai palveluverkostoa ei vammaispalvelu kertonut asiakkaalle. Hakemukset sekä Kelan vammaistuesta ja omaishoidontuesta oli jo laitettu vireille asiakkaan kanssa yhteistyössä neuvolan perhetyöntekijän kanssa.

Äiti ei kokenut vammaispalvelun olleen perheen tilannetta helpottava. Perheen toiveena oli saada ratkaisuja ja keinoja sairaan lapsen arjessa elämiselle sekä omaishoitajuuteen liittyvät asiat lainmukaiseen kuntoon. Saadakseen lapselleen lainmukaiset palvelut joutui äiti ottamaan yhteyttä Valviraan ja Uudenmaan aluehallintovirastoon, joista äiti sai tukea perheen oikeuksien toteutumiseen. Kunnassa noudatettiin omaishoidon tuessa ikärajoja vakavasti sairaan lapsen kohdalla. Äiti selvitti, ettei niillä ole lainvoimaa, jonka jälkeen perhe sai myönteisen päätöksen vammaispalvelusta omaishoidon tuelle. Koko prosessista asiakas kertoo kokeneensa:

Eli saatiin se myönteinen päätös. Mä ymmärsin, et Kirkkonummella ensimmäinen alle kolmevuotiaan lapsen vanhempänä. Tuntuu tosi väärältä, että siitä nämä ristiriitaiset fiilikset tän tukipolun osalta.

Neuvolan perhetyön palveluohjaukseen ja hakemusten täyttämiseen saadusta avusta asiakas sanoo:

Se oli kyl sellainen viidakko, et oli niin vieras asia itsellekin ennestään, et siitä oli ihan suunnattoman suuri apu ja se oli aika iso työ silloin kun me istuttiin alas ja täytettiin niitä. Yhtälailla konkreettinen apu meidän kodinhoitajista. Niin kaikesta muusta on Kirkkonummella joutunut perustelevaan ja taistelevaan niinku valmistautumaan aina siihen pahimpaan, niin teidän osalta ei ole tarvinnut onneksi. Et oikeesti ollut apu saatavilla ja ollut tarjolla. Tosi helpottavaa.

Tämän perheen kohdalla kohtasin sen, kuinka raskasta arki vakavasti sairaan lapsen kanssa on monella tavalla. Perheen voimavarat vaihtelevat lapsen sairauden mukaan arjen perusasioiden äärellä ja pelko oman lapsen menettämisestä on suuri. Monenlainen tuki on tuolloin tärkeää. Vammaispalvelun mukaan-tulon tulisi olla automaattista. Todellisuus näyttää usein toisenlaiselta.

Marginaaliin joutuessaan ihmisen perusoikeuksien toteutuminen kyseenalaistetaan. Se kuinka paljon yhteiskunnassa noudatetaan vammaisten oikeuksia subjektiivisina oikeuksina, riippuu yhteiskunnan taloudellisesta tilanteesta ja vallitsevista asenteista. (Vehmas 2005, 5.) Julkisuudessa tahdotaan näyttää, että on ymmärretty vammaisten tarpeet ja oikeudet. Silti esimerkiksi henkilökohtaisten avustajien saamista tai omaishoitajien oikeuksia ei noudateta. Vammaisten saamaan tukeen ja apuun vaikuttaa monien asioiden lisäksi myös asuinkunnan taloudellinen tila. Tämä saattaa aiheuttaa vammaisen henkilön ja hänen hoitajansa joutumisen eriarvoiseen asemaan.

7.3.4 Varhaiskasvatuksen kuntouttava päivähoito

Vanhemmalle lapselle haettiin tukea päivähoitosta nuoremman sisaruksen sairaalakäyntien ajaksi. Äiti kertoi vanhemman lapsen olleen jo aiemmin haastava ja reagoivan käyttäytymisellään heittopussina olemiseen eli hoitajien jatkuvaan vaihtumiseen kodinhoitajien että ystävien välillä.

Äiti joutui perustelevaan vanhemman lapsen päivähoiton tarvetta sekä Kelalle että kuntaan, sillä kuntouttava päivähoito olisi vienyt perheeltä kodinhoidontuen molempien lasten osalta. Kuntouttavaa päivähoitoa ei myönnetty, sillä lapsella ei ollut itsellään diagnoosia. Ohjasin asiakkaan terveyskeskuksessa toimivan

lastentautien erikoislääkärin vastaanotolle. Tämän käynnin perusteella tehdyn erikoislääkärinlausunnon avulla perhe sai määräaikaisen tuen vanhemmalle lapselleen päiväkodista. Myös Kela käytti harkinnanvaraisuutta eikä perhe menettänyt tukiaan.

Perheen ympärillä on paljon toimijoita erikoissairaanhoidosta ja sen tuesta kolmanteen sektoriin. Perheellä on myös ympärillään vahva ystävistä ja sukulaisista koostuva verkosto, joka on ollut perheen tukena vaihtelevasti voimavarojensa mukaan.

Neuvolan perhetyön aikana on pyritty dialogisuuteen perheen ja työntekijän välillä. Eli keskustelut ja keinot on pyritty saamaan perheen näköiseksi. Äiti koki, että työntekijän kanssa oli helppo puhua, olla omana itsenään ja kertoa perheen tilanteesta aidosti ja oikeita tilanteita kuvaten.

Äiti ei koe yhteistyötä sosiaalipalveluiden, terveydenhoitopalveluiden ja päivähoidon välillä toimivaksi. Kehittämistyötä tulisi tehdä moniammatillisten verkostojen kohtaamisessa. Epäkohdista tulisi oppia ja tehdä käytäntöihin muutosta.

Meillä kaikilla on puutteemme, haittamme ja vammamme. Elämän varrelle toivoisi oikeanlaista ja riittävää apua ja tukea oikea-aikaisesti kaikille. Tukien tulisi olla kaikkien tiedossa ja niiden hakemisen helppoa. Tässä hetkessä tuet saattavat jäädä saamatta tietämättömyyden tai uupumuksen vuoksi. Raskaan arjen kuluessa ei ole voimia ottaa selvää ja hakea itselleen tai omaiselleen kuuluvia oikeuksia. Sosionomilla onkin tärkeä tehtävä toimia rinnallakulkijana ja sosiaaliohjauksen keinoin tukea asiakkaitaan. Muuttuva palveluverkosto edellyttää oman tietouden jatkuvaa päivittämistä. Tietous on moniulotteista ja koostuu lainsäädännöstä, sosiaali- ja terveyshuollon palveluista, Kelan byrokratiasta ja kolmannen sektorin toiminnasta. Sosionomi on asiakkaan asianajajana ja puolestapuhujana elintärkeän asian ihmisten perusoikeuksien äärellä.

7.4 Äidittä äidiksi

Perhe tuli neuvolan perhetyön asiakkuuteen äitiysneuvolan terveydenhoitajan läheteellä. Perhe oli muuttanut saman kuukauden alussa muualta Kirkkonummelle. Aiemmassa kotikunnassa oli äitiysneuvolan terveydenhoitaja tehnyt ennakollisen lastensuojeluilmoituksen ja HAL-poliklinikan asiakkuus oli alkanut tämän perusteella. Äidillä ei ollut raskaudenaikaista päihteiden käyttöä. Taustalla oli kuitenkin traumaattinen lapsuus, vakava masennus, päihderiippuvuus ja vieroitushoitoja. Tukiverkostoja perheellä ei käytännössä ollut ja niihin liittyi päihteidenkäyttöä. Perhetyön alkaessa raskaus oli loppuvaiheessa.

Perheellä oli paljon voimavaroja, jotka helpottivat perhetyön aloittamista. Erityisesti äiti ja myöhemmin isäkin olivat motivoituneita ja vastaanottavaisia tuelle. Vauva oli odotettu ja heti synnyttyään vanhempiensa hyvin hoivaama. Äiti toivoi tukea vauvan synnyttyä erityisesti päivärytmiin ja riittävän levon saamiseen. Äidillä oli pelko aiemman masennuksen uusimisesta ja tästä syystä luotiin tukiverkostoja ja etsittiin terapiakontaktia perusturvan toimijoista.

Haastattelutilanteessa käytiin läpi neuvolan perhetyön alkua ja sitä, miten äiti oli kokenut yhteistyön. Äiti kertoi haastattelussa, että oli heti kokenut voivansa luottaa työntekijään ja kertoa kaiken ilot, surut ja huolet. Jatkokysymykseen siitä, mitkä asiat vaikuttivat tämän tunteen syntyymiseen vastasi äiti, että aitouden tunne siitä, että työntekijä oikeasti halusi tietää mitä kuuluu ja miten auttaa loi turvallisuuden tunteen. Työntekijän käyttäytyminen ilman virkaintoa lisäsi myös tätä turvallisuuden tunnetta.

Neuvolan perhetyöntekijänä toimiminen edellyttää yhteistyötaitoja, joiden avulla dialogisuus parhaiten toteutuu. Jokaisessa perheessä olevat voimavarat tulee työntekijän saada näkyville alusta asti. Tällöin yhteistyö vanhempien kanssa toimii parhaiten ja lisää tukitoimien onnistumisen mahdollisuutta. Asiakas kohdataan tasavertaisesti ja kunnioittavasti perheen haasteista huolimatta ja myönteiset asiat nostetaan aina näkyville. Eriksson ja Arnkil (2012) toteavat, että huolien puheeksi ottaminen onnistuu parhaiten, kun myönteiset asiat perheen arjessa voidaan ottaa haasteiden rinnalle. Hyvän näkeminen lisää perheen luot-

tamusta ja uskoa asioiden muuttumiseen myönteiseen suuntaan. (Eriksson & Arnkil 2012, 10–11, 29.)

7.4.1 Riittäväksi vanhemmaksi

Molemmat vanhemmat olivat hyvin avoimia kertomaan omista taustoistaan, joista löytyi omien vanhempien päihteidenkäyttöä, perheväkivaltaa sekä mielenterveyden ongelmia. Vanhemmat kokivat tärkeäksi, että oma lapsi saa elää turvallisen ja hyvän lapsuuden. Neuvolan perhetyön tarkoitus on tukea riittävän vanhemmuuden saavuttamista ja ennaltaehkäistä ongelmien kasaantumista. Ympäristössä, jossa mielenterveysongelmat ja päihteet aiheuttavat aikuisen käyttäytymisessä selkeitä muutoksia aiheuttavat lapsessa muutoksen perusturvallisuudelle ja kehitykselle.

Tulevalla äidillään oli rankkaa päihteiden käyttöä sekä lastensuojeluhistoriansa. Hän oli kuitenkin käynyt läpi onnistuneen vieroituksen eikä päihteidenkäyttö käynyt mielessä raskauden aikana. HAL-poliklinikka käynnit hän koki toisinaan tarpeettomana hössötyksenä ja loukkaavanakin, mutta lisäsi haastattelussa ymmärtävänsä työntekijöiden huolen hänen taustaansa vasten. Oman lapsensa vahingoittaminen olisi ollut hänelle mahdotonta.

Monesti päihdeäideillä on itsellään takana rankka lapsuus ja oma lastensuojeluhistoriansa. Mallia äitiyteen ei ole tai kuva äitiydestä on repaleinen. Tulevat äidit tarvitsevat tuolloin paljon tukea sekä päihdeettömään raskauteen, mahdollisen korvaushoidon läpikäymiseen sekä riittävään äitiyteen. Päihdeäidit tulisi nähdä yksilöinä, joilla on moniulotteinen identiteetti. Heidän saamansa leima ”päihdeäiti” ei saisi olla aina yksiselitteisesti läsnä, vaan voimavarat tulisi myös tuoda näkyville kaikkeen työhön perheen ympärillä. (Sariola 2006, 139.)

Tämän asiakkaan päihde- ja katkaisuhuolto oli jo takana, mutta kävimme haastattelun kuluessa keskustelua myös pakkohoidosta raskauden aikana. Kokeemusasiantuntijana äiti toivoi, että syntymättömän lapsen kehittyminen suojattaisiin kaikin keinoin. Päihdeäitien pakkohoidosta on puhuttu vuosikymmenten ajan. Kuitenkin vastakkain ovat äidin itsemääräämisoikeus sekä syntymättömän

vauvan oikeus turvalliseen elämän alkuun. Tämä kaksikko tulisi kuitenkin nähdä jo alusta asti perheenä, jossa kummallakin yksilöllä on oma elämänkaaren mitainen matka kuljettavanaan yhteiskunnan jäsenenä. Olisi tärkeää turvata sekä ennaltaehkäisevin toimin että oikeudenmukaisesti toimivien päihdehoitokeinoin molempien turvallinen alku sekä elämä. Syntymättömän vauvan toivoisi syntyvän perheeseen, jossa hänen tarpeensa tulisivat kokonaisvaltaisesti huomioitua jo raskauden aikana. Lapsen oikeudet sikiövaiheessa ovat vielä vähäiset, eikä Lastensuojelulla pystytä turvaamaan syntymättömän vauvan tervettä kehitystä. Alkoholit ja huumeet ovat molemmat vahingollisia kehittyvälle sikiölle ja saattavat aiheuttaa suuria kehityshäiriöitä ja kehitysvammaisuutta. Raskaus saattaa tällöin olla käännekohta päihteitä käyttävän äidin elämässä. Sariola (2006) toteaa, että naisen hakiessa oma-aloitteisesti hoitoon, on hänen hoitomotivaationsa suuri ja lapsen terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät asiat sekä varsinkin huostaanoton pelko voivat edesauttaa hoidon onnistumisessa. (Sariola 2006, 126.)

7.4.2 Nuorten hyvinvointiasema

Työskentelyn kuluessa äiti sai tukea Kirkkonummen kunnan nuorten hyvinvointiasemalta. Mukana työskentelyssä oli nuorisolääkäri, joka teki arvioin lääkityksestä. Äiti ja nuorisotaseman psykiatrinen sairaanhoitaja tapasivat muutamia kertoja vauvan synnyttyä. Äiti kertoo haastattelussa, että oma hoitokontakti ei ollut tarpeellinen, sillä ajatukset ja keskittyminen meni silloin lapseen. Myöhemmässä vaiheessa äidin masennuksen ja ahdistuksen uusiessa kontakti psykologiin ja psykiatriin tuli ajankohtaiseksi. Erityisesti psykiatrilta saatu tuki ja lääkitys oli tarpeellinen ja auttoi äitiä löytämään syyn masennukseen ja toipumaan siitä. Aiemmat kokemukset ratkaisumalleista, joilla tuki saavutettiin auttoivat toipumisessa.

7.4.3 Lapsiperheiden kotipalvelu ja lastensuojelu

Vauvan synnyttyä synnytysairaalan osastolla järjestettiin kotiutumiseen liittyvä neuvottelu. Kirkkonummen perusturvasta läsnä oli äitiysneuvolan terveydenhoitaja, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, neuvolan perheohjaaja sekä johtava ohjaaja. Neuvolan perhetyöntekijä kertoi perheen kanssa tehdystä suunnitelmasta

eli neuvolan perhetyön sekä kotipalvelun kotikäynneistä. Kirkkonummen lastensuojelun sosiaalityöntekijä totesi, ettei sillä hetkellä ollut lastensuojelullista huolta ja ennaltaehkäisevät tukitoimet kuulostivat riittävilä.

Äiti kertoi, että lapsiperheiden kotipalvelun tuki oli kultaakin kalliimpi apu. Sen avulla äiti sai nukkua eikä mieliala päässyt heilahtelemaan. Lapsiperheiden kotipalvelu tuki perhettä myös myöhemmässä vaiheessa ennen äidin siirtymistä opintoihin.

Lastensuojelun mukaantulo tuli välttämättömäksi masennuksen uusittua. Neuvolan perhetyöntekijä pyysi lastensuojelun sosiaalityöntekijän kotikäynnille äidin luvalla. Neuvolan perhetyöntekijä oli kertonut äidille avohuollon tuesta ja siitä miten Kirkkonummella lastensuojelu toimii. Äiti kertoi avoimesti kokevansa olonsa epämurkavaksi ja lastensuojelun tarkoittavan hänen kokemanaan ainoastaan huostaanottoa. Äiti kertoi:

Vaikka mä luotan suhun yli kaiken, mut silti se on varmaan vanha pelko – oman lapsen menettäminen. Vaikka mulle on kerrottu et se ei ole mahdollista, mut se on aina tuntunut kuitenkin sellaiselta ... pelottavalta asialta.

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä yhdessä asiakkaan kanssa. Saattaen vaihtoen pyritään saamaan asiakkaalle tunne siitä, että hänestä välitetään. Tapauksissa, jossa olisi läsnä asiakas ja ilmoitukseen kannustanut työntekijä ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän. Eriksson ym. (2012) toteavat, että kun huolen aiheet otetaan avoimesti puheeksi ja tarvittavat tukitoimet käydään yhdessä läpi, asiakkaalle jää jäljelle luottamus, että hänestä välitetään (Eriksson ym. 2012, 34).

Tämän perheen kohdalla on tärkeää huomioida menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus. Vanhempien omat traumat lapsuudessa ja lastensuojeluhistoria luo oman perspektiivinsä vanhemmuuteen. Riittäväksi vanhemmaksi kasvamiseen tarvittava tuki eli tämän perheen kohdalla ennaltaehkäisevän työn merkitys jo raskausvaiheessa on ollut tärkeää. Mikäli raskaana olevan äidin hyvinvointiin päästään vaikuttamaan varhaisessa vaiheessa, luo se mahdollisuuden sille, että syntyvä lapsi pääsee kasvamaan perheessä, jossa hänen tarpeensa tulee

huomioitua ikätasoisesti. Perhettä jatkossakin tarvittaessa tukemalla päästään tilanteeseen, jossa korjaavien tukitoimien tarve vähenee oleellisesti. Tärkeää on myös se, että sekä mielenterveys- että päihdepalvelut ovat nopeasti saatavissa kynnyksettömästi yhdestä paikasta. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten yhteistyötä tulee kehittää siten, että he pystyvät nopeasti ja tehokkaasti toimimaan asiakkaan parhaaksi omalla ammattitaidollaan vahvassa yhteistyössä moniammatillisesti.

8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön haastatteluissa ja teoriassa tulee esille se, että varhain aloitettu, leimaamaton ja ennaltaehkäisevä tuki perheille on ollut tärkeää. Lähtökohtana yhteistyölle kaikissa haastattelemissani perheissä on ollut luottamus ja dialogisuuteen perustuva avoin vuorovaikutus neuvolan perhetyöntekijän ja asiakkaan välillä. Tämä on mahdollistanut sen, että intiimit, ikävät ja aratkin asiat on uskallettu ottaa puheeksi. Asiakkaat kokivat tulleen kuulluiksi ja kohdatuiksi aidosti. Työntekijän persoona koettiin helposti lähestyttäväksi. Mitään ei tarvinnut hävetä eikä salata, työntekijä ei ollut tuomitseva kohtaamisissa. Tämän toi esille päihteitä käyttäneet äidit. Työntekijältä tämä on edellyttänyt tasa-arvoista kohtaamista ilman ennakkoluuloja.

Dialogisuus toimii parhaiten silloin kun asiakkaan tuotettua keskusteluissa oman arkensa haasteet todeksi, työntekijä tuo keskusteluihin oman ammattitaitonsa ja intuiotensa kautta ajatuksia ja menetelmiä, jolla muutosta voitaisiin yrittää. Dialogian kautta asiakkaan tueksi tulee korkea motivaatio saada muutos elämäänsä. Tämä on dialogisuutta parhaimmillaan. Kaikki tämä edellyttää aitoa ja ennakkoluulotonta kohtaamista, jossa on läsnä kunnioitus ja tasa-arvo. (Eriksson & Arnkil 2012, 10–11.)

Lapsen osallisuus ja lapsen oikeudet tulivat kaikissa haastatteluissa keskiöön. Lapsi näkyi perheensä arjessa tasa-arvoisena ja heidän oikeuksiaan yhteiskunnan tasa-arvoisina jäseninä tahdottiin korostaa ja puolustaa. Tämä näkyi esimerkiksi sairaan lapsen oikeuksien ja osallisuuden puolustamisena sekä vankilassa olevan vanhemman ja lapsen tapaamisten mahdollistamisena. Päihteitä käyttäneiden äitien kohdalla kysymyksessä oli syntymättömän lapsen oikeus turvalliseen kehitykseen ja kasvuun, jota pyrittiin vahvistamaan tukemalla vanhemmuutta ja päihteettömyyttä.

Perhekeskeisyys tuli näkyville siten, että molemmille vanhemmille mahdollistettiin osallisuus neuvolan perhetyöhön. Tämä näkyi esimerkiksi vankilassa tehtävänä työnä, jolloin kuntalaisen vanhemmuutta kunnioitettiin myös vankeusran-

gaistuksen aikana, tekemällä perhetyötä vankilassa. Kaikille perheille pyrittiin saamaan mahdollisuus perhetyöhön tekemällä perhetyötä myös ilta-aikaan ja mahdollistamalla perhetyö myös työssä käyvälle vanhemmalle. Työssäkäyvät vanhemmat kokivat neuvolan perhetyön tärkeäksi ja järjestivät myös omia työaikojaan niin, että olivat läsnä perhetyön kotikäyntien aikana. Yhden perheen kohdalla perhetyöhön osallistui myös tulevat isovanhemmat, sillä heidän mukanaolo perhetyössä tuki lapsen ja äidin arkea ja luonnollisen tukiverkoston voimavaroja. Perhekeskeisyyttä oli myös se, että kotipalvelun perhetyö osallistui konkreettisesti tukena perheiden arkeen. Lastenhoidon avulla tuettiin vanhempien voimavaroja mahdollistamalla uni tai oma-aika, joka vahvistaa arjessa tarvittavia voimia. Neuvolan perhetyön ja kotipalvelun yhteistyö on ollut alusta asti sujuvaa ja toistensa työtä tukevaa.

Moniammatillisuus ja toimiminen verkoissa koettiin haasteelliseksi jokaisessa perheessä. Kehitettävää löydettiin tiedon jakamisessa poikki- ja ylisektorisesti. Perheet kokivat salassapidon olevan yhteistyötä haittaavaa ja esittivät ihmetystä siitä, että heidän kanssaan toimivat ammattihenkilöt eivät voineet jakaa tietoa ilman heidän lupaansa erityisesti toimittaessa perusturvan alaisuudessa. Yhteistyön toimivuutta ja lainhengen kunnioittamista edellytettiin. Erityisesti vammaispalvelun sosiaalityö ja omaishoidon linjaukset rajata alle kolmevuotiaat perheet omaishoidontuen ulkopuolelle ilman lain suojaa närkästytti. Perheet kaipaavat tukea hankaliin elämän vaikeuksiin eikä omien oikeuksiensa puolustamista.

Ennaltaehkäisevä perhetyön kautta saatu tuki oli riittävää kolmelle perheelle. Kuitenkin perheiden haasteet olivat hyvin suuria ja edellyttivät neuvolan perhetyöltä erityistä tukea. Näistä mainittakoon perheet, joissa oli ylisukupolvista lastensuojelutaustaa tai mielenterveyden tai päihteiden käytön historiaa. Erityistä tukea tehtiin perhetyönä vankilassa sekä neljännessä perheessä ennen siirtymistä tarpeellisten ja välttämättömien lastensuojelun tukitoimien piiriin. Näiden neljän haastatellun asiakasperheen lisäksi on asiakkuudessa ollut kymmeniä muita perheitä, joiden asiakkuuden syyt ovat johtuneet monista erilaisista asioista. Pienten lasten perheiden arjessa on paljon erilaisia haasteita unen vähydestä ravitsemukseen, parisuhteen pulmista varhaisen vuorovaikutuksen eri

haasteisiin. Yksinäisiä tai masentuneita äitejä on työn kuluessa ollut useita ja heitä on pyritty auttamaan kotipalvelun ja neuvolan perhetyön vahvassa yhteistyössä. Kuvatut perheet ovat olleet monella tavalla erityisen tuen tarpeessa.

Mikäli tarvittavia ennaltaehkäiseviä tukitoimia ei ole saatavilla, perheet saattavat sennitellä omillaan pitkäänkin. Ongelmien kasaantuessa saattaa lastensuojelun asiakkuus olla tärkeä ja välttämätön. Kunnalle nämä lastensuojelun tarpeen arvioinnit ja korjaavat avohuollon tukitoimet perheen ympärillä tulevat kalliiksi. Perhe saattaa jo varhaisessa vaiheessa syrjäytyä ympäristöstään. Pulmat saattavat alkaa kasaantumaan ja johtaa esimerkiksi päihde-, kasvatus-, tai parisuhdeongelmiin. Avio- ja avoerot pikkulapsiaikana ovat suuressa kasvussa. (Mäkelä 2011.)

Kirkkonummen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan 2009–2013 on kirjattu, että kunnan lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden toimintaa ohjaavat kriteerit ohjaavat toimintaa kaikissa palveluissa näille ryhmille. Tavoitetilaksi on määriteltä, että palvelut viedään niihin kasvu-ympäristöihin, joissa lapset ja nuoret elävät. Myös riittävä henkilöresursointi on määriteltä samoissa laadullisissa kriteereissä. Kunnan palvelustrategiaan on määriteltä tavoitteena palveluiden asiakaslähtöisyys. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa asiakaslähtöisyyden rinnalla on perhelähtöinen ajattelutapa. Kunta on suunnitelmiansa laittanut tavoitteeksi, että suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen tasolla otetaan huomioon ensisijaisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden tarpeet. Tämän tulisi näkyä perheen arvojen ja voimavarojen tunnistamisessa sekä vuorovaikutuksellisen kumppanuuden luomisessa eri palveluissa. Perhelähtöisyys edellyttää tasavertaisuutta sekä perheen mukaan ottamista heitä koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon. (Kirkkonummen lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009–2013, 4–6).

Ennaltaehkäisevän työn tarpeen lisäämistä tukee myös THL-raportti Lasten ja nuorten hyvinvoinnista, Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimusaineiston valossa. Tutkimuksen tulosten perusteella nuorten hyvinvoinnissa on parantamisen varaa. Lapsuuden olosuhteiden vaikutus myöhempään hyvinvointiin tulee tuloksissa selkeästi esille. Hyvinvoinnin tukemiseen tulee satsata varhain, ja

vanhempien ongelmien tullessa esiin, tulee lasten tilanne aina selvittää. (Paa­nanen ym. 2012, 7.) Raportin johtopäätöksessä ja suosituksissa on lapsiperhei­den kotiin vietävien palveluiden säästöjen seurauksista 1990-luvun laman yh­teydessä koottu: Lapsiperheiden pahoinvointi lisääntyi ja tämä näkyi vanhempi­en uupumuksena ja lastensuojelun korjaavan työn tarpeen lisääntymisenä sekä kalliin erikoissairaanhoidon kasvavina kuluina. Tutkimuksen perusteella ongel­mien ehkäisystä säästetyt resurssit ovat lisänneet nuorten syrjäytymistä. (Paa­nanen ym. 2012, 43–44.) Tämän tutkimuksen valossa tulisi kaikkien kuntapäät­täjien ymmärtää mihin varoja ohjataan.

Johtopäätöksenä tämän kehittämispainotteiseen opinnäytetyöhön on se, että neuvolan perhetyön kehittäminen edellyttää riittäviä resursseja eli vähintään toista perheohjaajaa samaan tehtävään. Vuodelle 2014 ei neuvolan perhetyö­hön ole luvassa lisäresursseja. Tästä syystä neuvolan perhetyön asiakaslähtöi­nen kehittäminen aloitetaan moniammatillisen työn selkiyttämällä. Neuvolan perheohjaaja, perhetyön johtava ohjaaja ja kunnan tietoturvavastaava laativat yhdessä yhteistyösopimuslomakkeen, johon sisällytetään tähän mennessä mo­niammatillisesti kerätty lakitieto. Yhteistyösopimuslomake esitellään moniamma­til­lisen ryhmämme toimijoille kuten neuvolan osastonhoitajalle, ylilääkärille sekä sosiaalityön päällikölle. Yhteistyösopimuslomakkeen tarkoituksena on selkiyt­taa asiakkaalle ja perheen kanssa toimiville tehtävää yhteistyötä, mitkä ovat kunkin toimijan vastuut ja velvollisuudet. Yhteistyösopimuslomakkeen avulla asiakas voi antaa luvan poikki- ja ylihallinnollisen tiedon vaihtamiseen. Tämä on koettu haasteeksi perusturvassa sosiaalipalveluiden ja terveystoimen henkilös­­tön välillä. Asiakashaastatteluissa tuli esille se, että yhteistyössä tiedonsiirron puuttuminen on heikentänyt asiakaspalvelun laatua.

Valmiin opinnäytetyön on tarkoituksena myös auttaa uusien työntekijöiden pe­rehdytyksessä. Työyhteisöömme tuli uusi työntekijä, joka luki vielä keskeneräi­sen mutta pitkällä olevan opinnäytetyöni. Hänen kertoi lukemisen selkeyttäneen hänelle perhetyön eri muotojen toimintaa sekä koko sosiaalipalvelu järjestelmää Kirkkonummella. Tältä osin opinnäytetyöni on toimiva. Yhtenä tavoitteena oli selkeyttää jo olemassa olevaa prosessikaaviota. Tälle en kokenut tarvetta, sillä asiakaslähtöisen kehittämisen tärkeimmäksi kohteeksi nousi moniammatillisen

yhteistyön kehittäminen. Prosessikaavio on jo nyt riittävä kuvaamaan todellista työskentelyä asiakkaiden kanssa.

Neuvolan perhetyö on monipuolista ohjaustyötä, johon sosionomin koulutus on hyvä ja tarpeellinen. Lisäksi työharjoittelujen kautta kerääntynyt kokemus sekä työkokemus täydentävät ammattilaisena osaamista parhaalle mahdolliselle tasolle. Sosionomin koulutuksessa saa varmuutta toimia ammattilaisena sosiaalialan asiantuntijana moniammatillisessa verkostossa neuvolan perhetyössä.

Sosionomi (AMK) opintoni Diakissa ovat päätöksessä, mutta oma ammatillinen kasvuni jatkuu. Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut tärkeää monella tavalla. Teorian ja käytännön yhdistyminen yhdeksi kokonaisuudeksi on aikaansaanut pohdintaa itsestäni ammattilaisena ja ihmisenä. Alitajunnan työskentely jatkuu, vaikka on ollut hetkiä, jolloin tietoisesti olen työntänyt tietokoneen ja tutkimusaineiston näkymättömiin. Oppimisen prosessi ja alitajunnan työskentely näkyy muistiinpanoina pitkin kotiani. Kirjoittaminen on saattanut jatkua tauon jälkeen helppona ajatuksenvirtana. Itselleni tärkein kaikesta on ollut oppia tuntemaan itseäni ammattilaisena arvojeni, persoonani ja temperamenttini kautta. Pohtiessani omaa ammatillista toimintaani neuvolan perheohjaajana ja ammatillista kasvuani sosionomiksi ymmärsin olevani kasvun tiellä ja että toimintani perustuu jo nyt paljon huolenpidon etiikkaan.

Juujärvi, Myyry & Pesonen pohtivat kirjassaan Eettinen herkkyys ammatillisissa käytännöissä, että huolenpitoammattiin hakeutuu usein henkilöt, joilla on positiivinen asenne auttamista kohtaan ja asiakassuhteisiin sitoutuminen tapahtuu jokaiseen asiakkaaseen yksilöllisesti. Työntekijällä on halu kuunnella asiakasta ja vastata esille tulleisiin tarpeisiin. Asiakastyön huolenpidollinen ja henkilökohtainen lähestyminen lisää asiakaslähtöisyyttä ja tekee työstä aidosti ihmisten tarpeisiin vastaavaa. Vuorovaikutuksesta asiakkaan kanssa on löydettävissä empaattinen ote, jossa työntekijä käyttää omaa tiedollista ja intuitiivista näkemystään hyväksi tutustuessa asiakkaan tilanteeseen. Työntekijällä on aidon läsnäolon taito, jossa kyky intuitiiviseen havaitsemiseen on herkempää. Havainnointi ulottuu asiakkaan non-verbaaliseen viestintään, kuten äänen painoihin, ilmeisiin, eleisiin sekä asentoihin. Toiminnan perustana on vastavuoroinen,

silti ammatillinen suhde, jossa tärkein lähtökohta on luottamus. Sosiaali- ja terveysalan toimijan tulee myös tuntea omat arvonsa ja itsensä. Tällä tavoin toimijalla valmiudet puolustaa ja ajaa asiakkaan asioita ja oikeuksia. Eettinen pohdinta ja perustelut vaihtoehtojen välillä mahdollistuu. (Juujärvi, Myyry & Pesonen 2011, 213–227.)

LÄHTEET

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice. Committee of ministers. Luettu 10.9.2013.
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1705197&Site=CM>

HAL-poliklinikka. HUS. Viitattu 13.9.2013.

<http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/synnytykset/vauvamatkalla/sairaalakaynnit/aitiyspoliklinikkakaynnit/hal-vastaanotto/>

Hellsten, Satu & Salonen, Santtu. 2001. Havaintoja isien kohtaamisesta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Ensi- ja turvakotien liitto. Työpapereita 2/2001.

Huisko, Marja-Leena; Kempainen, Jaana 2007. Neuvolan perhetyöllä varhaisista tukea ja voimavaroja vanhemmuuteen. Jyväskylän seudun perhehanke. Teoksessa Armanto, Annukka & Koistinen, Paula. (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Tammi. 490-491.

Ensi- ja turvakotienliitto. Doula. Luettu 10.9.2013.

http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/helsingin_ensikoti_ry/

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus. Oppaita 60. Tampere: Juvenes Print.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Juujärvi, Soile; Myyry, Liisa; Pessa, Kaija 2011. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Kustannusyhtiö Tammi.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi (toim.) 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.

Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna ja Virolainen, Arja 2007. Perheen parhaaksi Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kaljunen, Pelkonen & Hakulinen-Viitanen. 2012. THL. Viitattu 29.9.2013.
www.thl.fi/thl-client/pdfs/99c9ed22-2ea4-4771-aa85-5881a0e4e479.

Kalland, Mirjam 2011. Pääsihteerin. MLL. Vahvuutta vanhemmuuteen. Luentomuistiinpanot. Kuntien ja järjestöjen kehittämiskumppanuusseminaarista 28.9.2011. Helsinki:Folkhälsan.

Kinnunen, Marika 2010. Kirkkonummen Lastensuojelun perehdytyskirja.

Kirkkonummen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009-2013. Kunnanvaltuuston 14.12.2009 hyväksymä Dnro:1148/201/2009.

Kirkkonummen kunta. Perusturva. Tutkimusluvan myöntäminen. Viranhaltijanpäättös 14§. Sosiaalityön päällikkö.

Kirkkonummen kunta. A-klinikka. Luettu 10.9.2013.

http://www.kirkkonummi.fi/prime_441.aspx

Kirkkonummen kunta. Lasten päivähoito ja esiopetus. Luettu 12.9.2013.

<http://www.kirkkonummi.fi/prime163.aspx>).

Kirkkonummen kunta. Nuorten hyvinvointiasema. Luettu 8.9.2013.

http://www.kirkkonummi.fi/prime109_fi.aspx

Kirkkonummen kunta. Omaishoidontuki. Luettu 10.9.2013.

http://www.kirkkonummi.fi/prime_490.aspx

Kirkkonummen kunta. Perusturva. Lastensuojelun suunnitelma. 2009-2012.

Kirkkonummen kunta. Perusturvan toimintastrategia. Perusturvajohtaja Liisa Stähle 17.12.2012.

Kirkkonummen kunta. Sosiaalipalvelut. Luettu 13.9.2013.
<http://www.kirkkonummi.fi/prime165.aspx>

Kirkkonummen kunta. Terveyspalvelut. Luettu 12.9.2013.
[.\(http://www.kirkkonummi.fi/prime163.aspx\)](http://www.kirkkonummi.fi/prime163.aspx).

Kirkkonummen kunta. Toimintakyvyn tukipalvelut. Luettu 13.9.2013.
[.\(http://www.kirkkonummi.fi/prime163.aspx\)](http://www.kirkkonummi.fi/prime163.aspx).

Kirkkonummen terveydenhuoltopalvelut. Palaute neuvolan perhetyöstä.
3.11.2011.

Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani, Aaltola & Raine, Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä:Ps-kustannus. 68-75

Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten 2010. Tampere: Diakonia ammattikorkeakoulu.

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Luettu 29.9.2013.
<http://www.krimi.fi/VANKIPERHE/vptverkosto.htm>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista
3.4.1987/380. Lisäys 19.12.2008/981. Viitattu 13.9.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/198703800>

Lapsiasianvaltuutetun vuosikirja 2012. Lasten ja nuorten kunta luo hyvinvointia.
Lapsiasianvaltuutetun toimion julkaisuja 2012:5. Helsinki:Aksidenssi.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 29.11.2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Lehtinen, Anna 2009. Työvälitteet neuvolan perhetyössä. Kartoitusta ja oppaan laatiminen. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysala: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/6732/Lehtinen_Anna.pdf?sequence=1

Mäkelä, Jukka 2011. Lastenpsykiatri. THL. Vahvuutta vanhemmuuteen.

Luentomuistiinpanot. Kuntien ja järjestöjen kehittämiskumppanuusseminaarista 28.9.2011. Helsinki:Folkhälsan.

Paananen, Reija; Ristikari, Tiina; Merikukka, Marko; Rämö, Antti & Gissler, Miika 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 – tutkimusaineiston valossa. THL-RAPORTTI 52/2012.

Pakkanen, Laura ja Utriainen, Anna-Kaisa 2009. NEUVOLAN PERHETYÖ - VARHAISTA TUKEA PERHEILLE. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, sosiaaliala. Luettu 10.9.2013.

http://www.socom.fi/dokumentit/Lastensuojelu/loppuseminaari/NEUVOLAN_PERHETYO.pdf

Pekkarinen-Keto, Sirkku 2005. Erityistä tukea tarvitsevat lapset ja iltapäivätoiminta – näkökulmia lasten hyvinvointipalveluihin. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma.

Portti Vapauteen. Neuvolan perhetyö vankilassa. Luettu 27.8.2013.

http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/hyvät_toimintatavat/etela-suomen_alue/neuvolan_perhetyo_vankilassa

Raunio, Kyösti 2004. Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Tampere, Tammerpaino.

Reijonen, Mikko 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammattilaisten verkostot. Keuruu: PS-Kustannus.

Rikosseuraamusalan asiakaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston monisteita 5/2008. Rikosseuraamusalan kehittämishanke: Helsinki :Rikosseuraamusvirasto. Viitattu 29.8.2013. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/z9ghz.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. 16.4.2012. Todistus

Ryynänen, Hannakaisa ja Suomela, Maarit 2011. Lähelle. Selvitys yhteydenpitoikäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Raportteja 1/2011.

Saari, Salli; Kantanen, Irja; Kämäräinen, Leena; Parviainen, Kaisa; Valoaho Sari & Yli-Pirilä Pia (toim.) 2009. Hädän hetkellä – psyykkisen ensiavun opas. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sariola, Salli 2006. ”Joku, jota rakastaa ja josta huolehtia”. Teoksessa Ritva, Nätkin, (toim.) Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat. Jyväskylä: PS-kustannus. 126–139.

Sassi, Tarja 2012. ”KAKSOISELÄMÄÄ SITÄ ELI. ”Vankien omaisten kokemuksia tuen tarpeesta ja Vankien omaiset VAO ry:n toiminnasta. Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. <http://suomensosionomit-fi-bin.directo.fi/@Bin/2eee234afb4c455929d107fffc59a45b/1378030654/application/pdf/161224/Tarja%20Sassin%20opinn%C3%A4ytety%C3%B6%2016.5.2012.pdf>

Selvitys perhe- ja lapsisurmien taustoista vuosilta 2003–2012. Sisäasiainministeriön julkaisuja 2012.

- Sinko, Päivi 2013. Lastensuojelun ja muiden viranomaistenyhteistyö. Helsingin Yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Luentodiat 18.9.2013.
- Solantaus, Tytti; Paavonen, Juulia 2009. Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja lastenpsykiatriset ongelmat. Aikakauskirja Duodecim 125 (17): 1839–44.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän tehtävät ja tavoitteet. Luettu 13.4.2013.
www.stm.fi/vireilla/tyoryhmat/sosiaalihuollon_lainsaadanto
- Sosiaalihuoltolaki 1982/18§. 17.9.1982. Viitattu 6.11.2012
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>.
- Sosiaaliportti. Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteet ja periaatteet. Luettu 8.9.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/#>
- STM. Neuvolat. Viitattu 29.8.2013.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut/perusterveydenhuolto/neuvolat
- STM Lastensuojelun laatusuositus – Työryhmän esitys. 2013. Helsinki
- STM Toimiva lastensuojelu – Selvitysryhmän loppuraportti. 2013. Helsinki.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 29.9.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2010/20101326>
- Tilastokeskus. Viitattu 17.2.2012. <https://www.tilastokeskus.fi/>
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. 6.4.2011/338. Luettu 13.5.2013.

Valtioneuvoston asetus vankeudesta 509/2006. Viitattu 30.8.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060509#Pid1917376>

Vankeuslaki 23.8.2005/767. Luettu 29.9.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vankeuslaki>

Vehmas, Simo 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Vilén, Marika; Seppänen, Paula; Tapio, Nina ja Toivanen, Riikka (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilén, Marika; Leppämäki, Päivi; Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki: WSOY.

Virtanen, Tiina 2009. Pikkulapsiperheiden vanhemmuuden varhainen tukeminen neuvolan perhetyön avulla. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteen tiedekunta. Pro gradu-työ.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/38480#>

YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Luettu 8.9.2013.

http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus

Äitiyspoliklinikka. HUS. Viitattu 13.9.2013.

<http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/synnytykset/vauvamatkalla/sairaalakaynnit/aitiyspoliklinikkakaynnit/Sivut/default.aspx>

LIITTEET

Liite 1 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Itsenäistyvän nuoren roolikartta on jatkoa Vanhemmuuden ja Parisuhteen roolikartoille®. Rakenteellinen hahmo noudattaa pitkälti Vanhemmuuden roolikarttaa®. Kartta soveltuu erityisesti nuorten kanssa tehtävään työhön.

Itsenäistyvän nuoren roolikartasta on jo aiemmin tehty hahmotelmia, mutta kehitystyötä on kuntayhtymässä jatkettu niin, että kartan nykyinen muoto on vahvistettu vuonna 2008.

ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Viisi keskeistä osa-alueetta

- arvomaailman muodostaja
- periaatteiden pohtija
- oikean ja väärän tunnistaja
- päätösten tekijä
- pettymysten sietäjä
- tulevaisuuteen suuntautuja
- pitkäjänteisyyden kehittäjä

ELÄMÄSTÄ OPPIJA

SUHTEIDEN HOITAJA

- ihmissuhteiden kehittäjä
- sosiaalisten taitojen kehittäjä
- ristiriitojen sietäjä ja sehoittaja
- neuvottelutaitojen kehittäjä
- markkinoija
- toisten ihmisten kunnioittaja
- läheisverkoston vaalija

- tunteiden tunnistaja ja hyväksyjä
- hellyyden vastaanottaja ja antaja
- itsensä kanssa viihtyvä
- lohdututtaja
- oman seksuaalisuuden hyväksyjä
- juuniensa tietäjä
- itsensä luottaja
- ulkonäkönsä hyväksyjä

ITSENSÄ ARVOSTAJA

RAJOJEN ASETTAJA

- oman itsensä kunnioittaja
- kokemuksista oppija
- heikkouksien tunnistaja/kehittäjä
- itsensä suojeleja
- sääntöjen ja sopimusten noudattaja
- omien rajojen tunnistaja

ARKIPÄIVÄN
PYÖRITTÄJÄ

- ruuan laittaja
- vuorokauden rytmittäjä
- kodin kunnossa pitäjä
- puhtaudesta huolehtija
- sinnittelijä
- terveyden vaalija
- raha-asioiden hoitaja
- avun pyytäjä ja vastaanottaja
- koulun/työn hoitaja
- itsensä innostaja

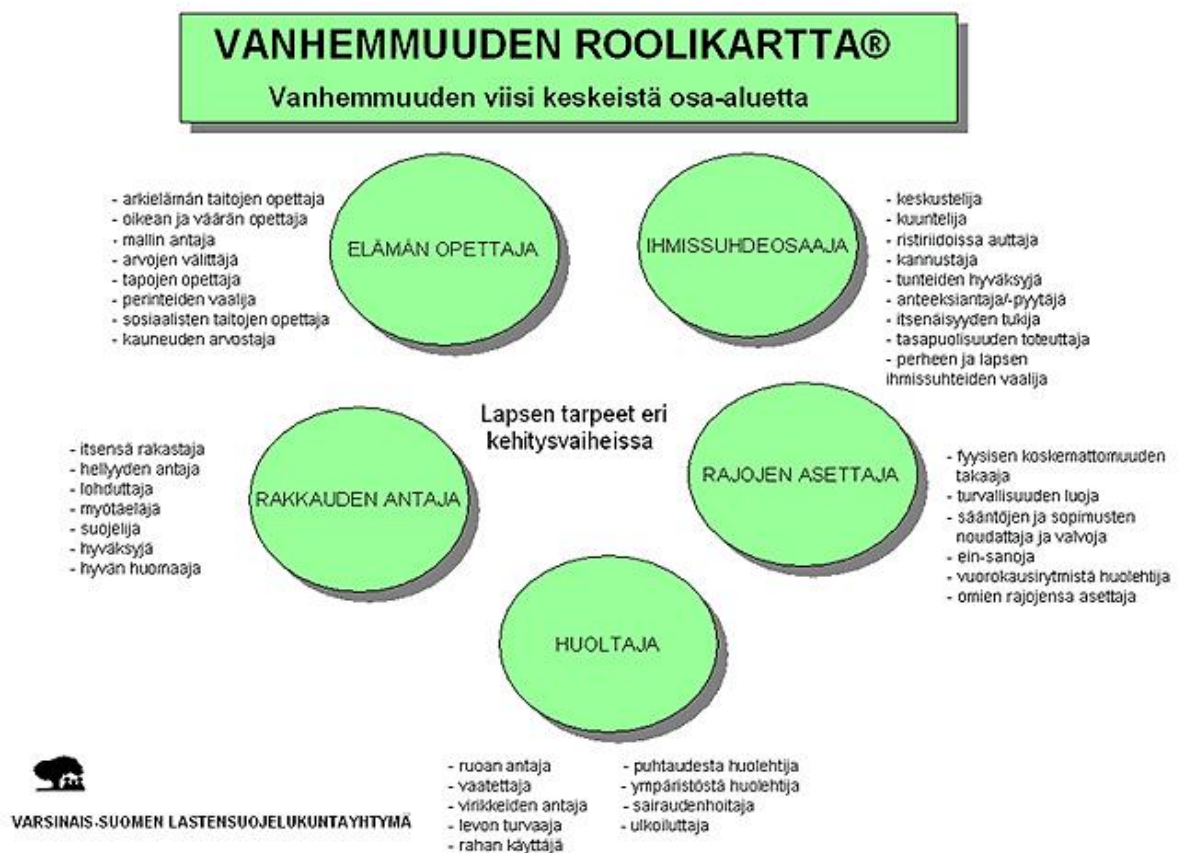

Liite 2 Vanhemmuuden roolikartta

Vanhemmuuden roolikartta® on syntynyt Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän henkilöstön kehittämistyön tuloksena vuonna 1999.

Vanhemmuuden roolikartan® synnyn tausta-ajatuksena oli kysymys siitä, miten vanhemmuutta voitaisiin arki ajattelussa hahmottaa mahdollisimman selkeästi ja luontevasti.

Roolikartassa on viisi pääroolia ja jokaisessa pääroolissa voi olla 6-9 alaroolia.

Liite 3 Asiakaskirje

Hyvä asiakkaamme,

Perheenne on ollut Neuvolan perhetyön asiakkuudessa vuoden 2012 aikana.

Tahdomme kehittää neuvolan perhetyötä asiakaslähtöisesti. Kehittämistyö liittyy neuvolan perhetyön perheohjaajan Catherine Bäckström-Hiltusen opinnäytetyöhön ja sosionomi (AMK) opintojen loppuvaiheen opintoihin Diakonia ammattikorkeakoulussa.

Toivomme, että saisimme luvallanne käyttää asiakaskirjauksianne työn menetelmien ja yhteistyöverkostojen kuvaamiseen sekä haastatella teitä siitä, miten koitte neuvolan perhetyön vaikuttaneen perheenne arkeen?

Tietojanne tullaan käyttämään hyvin luottamuksellisesti ja salassapitovelvollisuutta noudattaen. Aineisto käsitellään siten, ettei haastateltavan henkilöllisyyttä voida tunnistaa. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja teillä on lupa kieltäytyä siitä koko tutkimuksen ajan.

Ystävällisesti

Catherine Bäckström-Hiltunen

Sami Letti

sosionomi opiskelija

johtava ohjaaja

040-5638276

040-5128140

catherine.backstrom-hiltunen@kirkkonummi.fi

sami.letti@kirkkonummi.fi

Liite 4 Neuvolan perhetyön prosessikaavio

Neuvolan perhetyön prosessi

